

SLOVAN

MESEČNIK
ZA KNJIŽEVNOST
UMETNOST IN
PROSVETO

ZVEZEK 1. - LETNIK II.

1904

VSEBINA:

Ivan Cankar: Novela doktorja Grudna	1
Peter pl. Radics: Valvasor	6
A. Aškerc: Janičar	9
Olčev Igo: Roman umetniškega samouka	10
Marica Strnadova: Rdeče rože	14
Vekoslav Spindler: Solzice	14
Utva: V tihl noči	14
Dr. Josip Oblak: Slovensko planinstvo	15
Dr. Josip Tominšek: Smeri našega pravo- pisa in pravorečja	18
Zofka Jelovškova: Nada (Drugi del)	20
K: Slovanska tragedija na Balkanu	25
Marica Strnadova: Študent	27
Borovin: Vedno dalje	27

Listek

Književnost:

Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. — Učne slike iz nazornega nauka za I. in II. razred. — Archiv für slavische Philologie. — Ivan Cankar: Hiša Marije Pomolnice. — Josip Kostanjevec: Iz knjige življenja. — Vladimir Romanovič Ščigljev. — Solovjev Vsevolod. — † Jurij Vranič.

Gledališče in glasba:

Slovenska drama. — Slovenska opera. — Zdravice.

Tehnika:

Vplivanje elektrike na rast rastlinstva.

Raznoterosti:

Sjezd slovanskih novinarů v Plzni.

Naše slike:

Herbst; Na paši. — Jurij Šubic: Sv. Anton. (Umetna priloga). — F. Šimon: Pozimi. — Ad. Kosarek: Krajina (češka). — Ljubljana v Valvasorjevi dobi. — Jurij Šubic: Valvasor. — C. Medovič: Grkinja. — Iv. Rendić: Fontaine. — Vodnikova kočna na Velem polju in Gorenja Krma. — Zygmund Ajdukiewicz: Poljska seljakinja. — Dunaj: Dvorni muzej in Volivna cerkev. — Makedonski begunci v Plovdivu.

IZ ŠAHOVSKEGA SVETA.

(Ureja Milan Vidmar.)

Škotski gambit.

Beli: N. N. Črni: Milan Vidmar.

Igrana v kavarni „Central“ na Dunaju.

1. e2 — e7	e7 — e5
2. Sg1 — f3	Sb8 — c6
3. d2 — d4	e5 × d4
4. Lf1 — c4	Lf8 — c5
5. Sf3 — g5	Sc6 — e5

Velja za slabo, ker črni končno izgubi enega kmeta. Navadno priporočajo učne knjige Sg8 — h6.

6. Sg5 × f7	Se5 × f7
7. Lc4 × f7 †	Ke8 × f7
8. Dd1 × h5 †	g7 — g6

9. Dh5 × c5	d7 — d5!
10. Dc5 × d4	Sg8 — f6
11. Lc1 — g5	Th8 — e8
12. e7 — e5	c7 — c5!
13. Lg5 × f6	Dd8 × f6
14. Dd4 × d5 †	Kf7 — g7
15. 0—0	Te8 × e5

Črni ima sicer kmeta manj toda boljše razvito pozicijo.

16. Dd5 — b3	Ta8 — b8
17. Sb1 — d2!	

Veliko slabše je Sb1 — c3, ker je potem kraljevo krilo popolnoma zapuščeno.

18.	Lc8 — e6

19. Db3 — a4	c5 — c4!

Pot na kraljevo stran je dami zaprta.

20. Da4 × a7	Tb8 — d8
21. Sd2 — f3	Te5 — b5
22. b2 — b3	Le6 — h3!
23. Ta1 — d1?	

Črni ne sluti ničesar.

24.	Df6 × f3!

Na 23. Da7 — e3, bi moral črni igrati

Td8 — f8!	in na Tf1 — D × S,
26. D × D, T × D,	27. g2 × f3

remis.

25. g2 × f3	Tb5 — g5 †
26. Kg1 — h1	Lh3 — g2 †
27. Kl1 — g1	Lg2 — f3 (mat)

Przećpiórka (W. Schtg.)

Mat v 2 potezah.

Karstedt (D. W.)

Mat v 2 potcah.

Rešitev dvostavke (Čisaf): 1. Dd8 — d8; peterostavke (Berger) priobčimo prihodnjic.

Bratje Novakovič

Prodaja v steklenicah in
pisarna:

Ljubljana,
Stari trg št. 15.

lastniki vinogradov
na otoku Braču in
v Makarskem pri-
morju v Dalmaciji

Skladišče in prodaja na
debelo

Spod. Šiška
Vodnikova cesta.

priporočajo svoja domača, izvrstna namizna, dezertna, krvna, črna,
rudeča in bela

dalmatinsko žganje,

tropinovec, dalmatinski vinski konjak in dalmatinsko olivno olje,
po neverjetno nizkih cenah.

Razpošilja se

v posodah po 100, 300 in 600 litrov. — Kdor pošlje svojo posodo dobi vino mnogo
ceneje. — Vsorci in ceniki zastoj in poštnine prosto.

dalmatinska vina,

Josipina Schumi

tovarna sladčic in kanditov

v Ljubljani.

Vsakovrstne času primerne pred-
mete, kakor:

čokolado,

Vse v izborni kakovosti ter po
kolikor mogoče nizki ceni.

Priporočam p. n. čast. gosp. trgovcem
in slav. občinstvu svojo največjo, naj-
cenejšo zbirko sladčičarskih izdelkov.

fine bonbone,
pecivo itd.

Privatna naročila izvršujem točno ter le proti poštnem povzetju.

DRAGOTIN HRIBAR

Tiskarna

Založna knjigarna
Knjigoveznica

LJUBLJANA.

Trgovina s papirjem
pisalnim in risalnim orodjem ter
glasbenimi potrebščinami.

Sklad šolskih knjig in molitvenikov na debelo in drobno.
Zaloga poslovnih knjig in tiskovin.

I. kranjska tvornica pletenin in tkanin

DRAGOTIN HRIBAR v Ljubljani.

priporoča cenjenim gg. trgovcem in kramarjem v mestu in na deželi svoje izdelke, kakor: nogavice, rokavice, gorenjske jopiče, gamašne, otročja oblačilca, telovnike za gospode in lovske telovnike itd. — Blago najboljše kakovosti, cene nizke, postrežba točna.

Slavnemu občinstvu v Ljubljani pa najuljudneje priporočam v nakupovanje omenjenih predmetov
tovarniško zalogo v Šelenburgovih ulicah 13.

Kdor kupi enkrat ostane gotovo zvest naročnik mojih izdelkov.

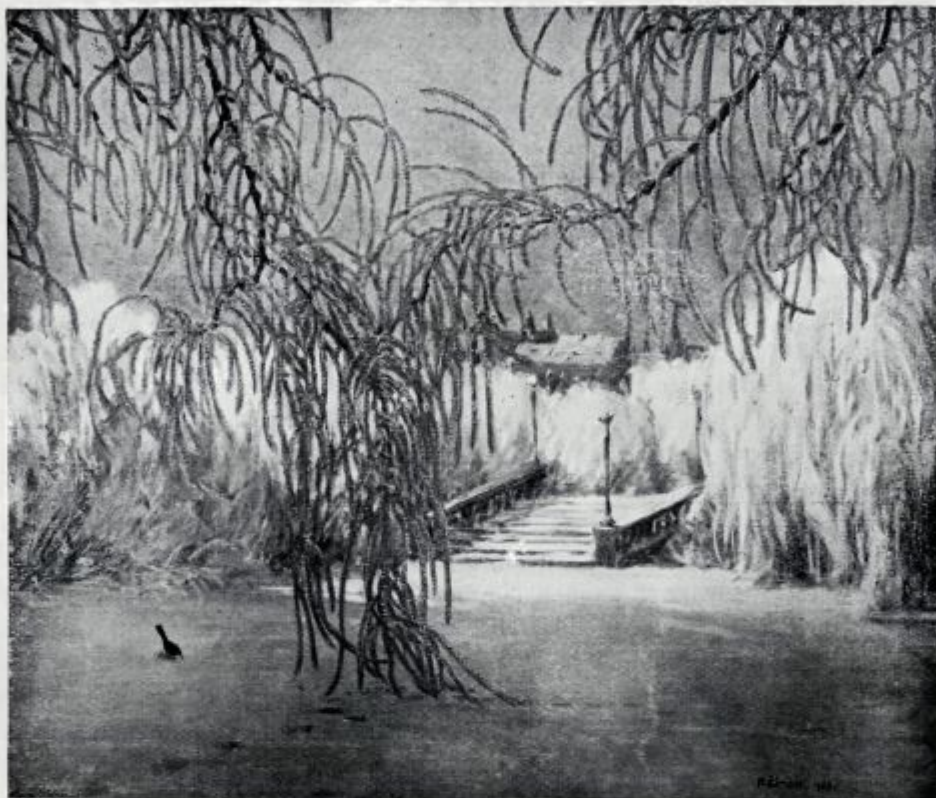
Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrt leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana na 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna
petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Odgovorni urednik Anton Gregorec v Ljubljani.

JURIJ ŠUBIC: SV. ANTON.

F. ŠIMON: POZIMI.

NOVELA DOKTORJA GRUDNA.

Spisal Ivan Cankar.

T

I.

ako sem bil torej dovršil svoje študije in pred mano je bilo „življenje“. Vedel sem dobro, kaj pomeni tisto „življenje“ in vendar sem bil vesel, kakor je pač vesel človek vsake izpremembe. Ali najbolj sem bil vesel domovine, ki je nisem videl že dolgo in ki sem, poltujec, sanjal o nji sladke sanje, kadar mi je bilo blago pri srcu.

Namenil sem se bil, da še tisti dan prežem vse vrvi, ki so me vezale na tujino; in če pomisli človek, kakšne so bile tiste vrvi, tedaj je jasno, da moj sklep ni bil lahek. Tudi nekoliko nečist je bil, če se preudari stvar s posebno natankega stališča; kadar pa se gre za vso prihodnost — in z mojo prihodnostjo je zvezana v nekolicem smislu tudi korist narodova, ker mu nameravam služiti s svojimi skromnimi močmi —

takrat bi bilo nespametno, da bi se udajal človek mehkim čuvstvom, kolikor tudi mu je sitno pri srcu. Ne maram se opravičevati, moj namen je samo, da opišem tisti večer kakor je bil. Neprijetno je, da ne morem pozabiti nanj.

Moja gospodinja je bila lepa in prijazna gospa in če govorim po pravici, moram reči, da sem jo ljubil. Mlada je še bila in ločena od svojega moža, ki je bil malopriden človek in ki se je izgubil bogvekam. Mlada je bila in lepa, ali imela je napako, da je bilo njeno življenje zelo viharno in trpljenja polno. Boljše je posebno za mladega fanta, ki ima prihodnost pred sabo, da nima s takimi ženskami ničesar opraviti. Preveč je ljubezni in mehko v njih in neprestano iščejo, kam bi se naslonile, kje bi se odpočile. Za vse, kar jim je bilo dalo življenje hudega, bi rade tolažila, ali

kdo bi jim ustregel? Tako bi si naložil na rame vso njeno preteklost — Bog vedi, kakšna je! — in vse njeno trpljenje. Človek pa mora skrbeti v prvi vrsti za svojo prihodnost in misliti mora tudi na svoj narod, ki ima toliko sovražnikov. Ali ne maram se opravičevati in ljubil sem jo resnično.

Sam ne vem, kakšna je bila moja ljubezen in čudim se, da še danes nisem popolnoma okreval. Saj imam rad vsako lepo žensko, ali takrat me je bilo izpreletelo nekaj posebnega in precej sem rekel v svojem srcu, da jo ljubim in da se bom moral paziti zaradi prihodnosti. Ime pa ji je bilo Marija.

Dolgo se je pripravljala na tisti dan, še veliko bolj nego jaz, in jezilo me je, da se je pripravljala. Tako kakor otroci na praznik. Ponoči si je šivala obleko in sam ne vem, zakaj — tako se mi zdi, kakor da bi bilo na tisti obleki nekaj njenega trpljenja in moje umazanosti nekaj. Ne videl bi danes rad tiste obleke. Lepa je bila, ali kakor je že človek: takrat mi ni bila pogodi, zato ker je bila napravljena meni na čast in njeni ljubezni. Ko bi videl v nji tujo žensko in ko bi mi bil tuj njen obraz, bi se pač ozrl za njo in bi malo pomislil natihem.

Tudi se ne spominjam rad njenih oči iz tistih časov. Zapazil sem, da so bile rdečeeobrobijene; jokala se je najbrž, toda ni hotela, da bi videl njene solze. Resnično bi jih ne bil gledal rad, in vendar me je jezilo, da jih je skrivala. Skriti bi bila morala tudi vse sledove, zakaj tako so mi tiste rdeče trepavice neprestano očitale: „Glej, in ti niti ne prašaš!“ In celó lepa ni bila, kadar so se ji poznali na obrazu sledovi prejo-kane noči; ustnice so bile kakor zatekle in ves obraz je bil čudno otroški, tako preplašen in ubog. Rad bi ji bil povedal kaj prijaznega, toda nisem mogel, ker bi čisto gotovo zajokala ter se me oklenila okolo vratu. Tega pa nisem maral, zakaj dan je bil že blizu.

In kmalu je dan prišel. Poleti je bilo in vsa duša se mi je zasmejala, ko sem se ozrl zjutraj skozi okno in je sijalo tam solnce čisto svatovsko. Precej sem se spomnil na domovino in tako mi je bilo, da bi zavriskal. Takrat sem ljubil to lepo zemljo tam doli; mlad sem bil in lepo prihodnost sem imel pred seboj. Kaj bi se dalo tam vse napraviti in prav takrat so bili časi taki, da bi napravil podjeten človek lahko lepo karijero! In sicer pri obeh strankah.

Ali takoj mi je bilo neprijetno, ko sem začul korake zunaj. Spoznal sem, da sem jo žalil s svojo srečo, to se pravi s tem, da sem tako

varno skrival svojo srečo in nisem dovolil, da bi tudi ona pomočila ustnice vanjo. Ker sem bil srečen, sem ji bil tujec; bližala se je strahoma ter je prosila s plašnimi očmi, jaz pa sem stal hladan in je nisem ogovoril. Žal mi je in tudi takrat me je zelo bolelo, toda jasno je, da nisem mogel ravnati drugače.

Potrkala je narahlo in je pogledala v izbo. Glej, že se je bila napravila! V tistem hipu, ko sem se ozrl nanjo, sem bil vesel, da je bila moja ta lepa in prijazna ženska, moja kakor hlapec. Zato sem bil še posebno vesel, ker sem se zavedel, da je moja zunanost zelo prikupna. In tudi to je potrebno, če namerava stopiti človek v javno življenje. Obenem pa se mi je smilila in mehko mi je bilo pri srcu, ko sem videl tisti boječi, otroški smehljaj na njenih ustnicah, tisto čudno, neumno prošnjo: „Oprosti mi, da te ljubim!“

In lepa je bila v tistem trenutku posebno zategadelj, ker ni bila plašljivost pogleda njenega in njenega smehljaja v prav nikakem soglasju s polnimi, predrzno vzbočenimi ustnicami, s svetlimi sivimi očmi. Jaz pa imam tako rad, če se ponosna in lepa žival poniža, če se plazi strahoma pred nogami in ne pozna svoje sile.

Prinesla mi je čaja in kolača; samo eno čašo je prinesla, nato pa je za hip počakala na pragu, toda omočil sem ustnice in se nisem maral ozreti, dasi mi ni bilo nič prijetno. Že davno sem se bil pripravil na tisti dan, zato sem imel dovolj moči. Šele ko se je okrenila ter se vrnila v sobo, sem se ozrl za njo in sem bil vesel polnih in vitkih oblik njenega telesa. Slabost me je obšla in pomislil sem, kako žalostno je, da mora darovati človek toliko lepega svoji prihodnosti in narodu svojemu. Posebno imenitno si je bila napravila frizuro, zato ker je vedela, kakšna mi je pogodi: lasé počesane preko senc in ušes, ali nikakor ne tako, da bi ne silil prav noben las na tisti košček jasnega neba, ki je izrezan iz temnih oblakov. Samo treba je, da je čelo mrzlo in belo in da nosijo trepalnice breme temnih in težkih vejic.

Res mi je bilo sitno ob tisti uri in bal sem se večera, bal slovesa.

Že tedaj me je obšel čuden in prav nič resen čut. Če namreč ni v meni nekaj nepoštenega in če ni brezznačajno moje početje. Ta čut je bil sicer nekako petošolski, toda ni me hotel ostaviti in še zdaj me obide, kadar se domislim tistega nelepega dne.

Lahko bi se opravičeval in lahko bi zamolčal, kar je bilo prej med nama. Ali moje geslo je bilo zmerom resnica sama in prepričan sem

tudi, da nobeden resen človek, ki živi v dostojnih razmerah, ne bo sodil slabo o meni.

Živela sva dolga tri leta lepo in prijetno, imel sem jo rad in ona me je ljubila, kakor pač ljubi ženska, ki je doživela veliko neprijaznega. To se pravi, da se me je bila oklenila z vso silo in da mi je dala toliko ljubezni, kakor je nisem našel nikjer in kakor je niti zahteval nisem. Po pravici povem, da mi je bilo preveč te ljubezni in da so mi bili časih — posebno zadnje leto — neznosni tisti udani in vprašajoči pogledi njenih oči. Ne zaradi tega, da bi bil že mislil na slovo, čeprav ne morem tajiti, da sem časih mislil nanj. Ali jaz nikoli nisem maral, da bi mi kdo vrnil več, nego sem mu posodil.

Sama je vedela, da bo stvar prej ali slej minila, toliko je bila pač razsodna. Ali ženska razsodnost je nekaj posebnega, nikoli ji ni zapati. „Ne vežem te, ne smem te vezati!“ V očeh pa je prošnja: „Veži me ti!“ In kaj bi odgovoril? Posebno v ljubezenskih urah in pa kadar je malo pijan, je človek zelo nespameten. Govori brez premisleka in obljubuje na vse strani, tako da mu je pozneje žal. Tudi meni se zdi, da sem ji bleknil časih besedo, ki je ni bilo čisto nič potreba. Tako sem sam prilival tistemu skrivnemu upanju, namesto da bi ga poizkušal oprezno in obzirno izruvat. Dà, o prijaznem domu sem že govoril, o lepi, skrbni ženici, o mirnem življenju, — vrag vedi!

Ali moja krivda ni, da je bilo njeno življenje tako žalostno in da jo je napravilo vso otroško in otroške ljubezni željno. Lahko tudi rečem, da sem ji v treznih in mirnih urah razložil po resnici, kako si mislim svojo prihodnost. Omenil sem ji celo, da se mislim ženiti, kadar pride čas in prilika. Ne da bi se ženil kar na slepo. Mnogo poznam prijateljev, ki so se pokopali z neumno ženitvijo. Prav in lepo, da je človek idealen, če se gre n. pr. za domovinsko ljubezen ali za slovensko vzajemnost. V praktičnem življenju pa je idealizem samo spotika in zavira, zavede človeka na pota, ki jim ni konca ne cilja. Zelo nevaren pa je slabo razumljeni idealizem za človeka, ki misli igrati kakšno večjo vlogo v javnem življenju, ki se misli takorekoč žrtvovati za narod in domovino. Za takega človeka je prva in glavna zapoved, da se dobro oženi, in druga, da se nikjer ne zameri. Pregrešil pa bi se zoper obedve te zapovedi, če bi prišel v domovino s tako soprogo, kakor je gospa Marija, drugače lepa ženska in blaga duša. Naš narod, posebno njega boljši in prosvetljeni del, pozna namreč škodljivost idealizma in petošolske poštenosti. Zato je izključen

iz ugledne narodne družbe, kakor tudi sploh iz javnega življenja, kdor ne upošteva tega koristnega spoznanja. Neki znanec moj, ki je bil nastopil že prav lično politiško in družabno karijero, se je nespametno oženil in zdaj je boljše, da ne govorim o njem. Ne pripovedujem tega, da bi se opravičeval, zakaj sodbo prepuščam drugim in resnica mi je nad vse.

Tisti dan sem bil zelo nervozen; kolikor bolj se je bližal popoldan in se je mračilo, tembolj je rasel v meni čuden nemir, kakoršnega prej nisem poznal. Razmišljen sem bil, ves moj nastop je bil neodločen, skoraj neokreten. To mi je bilo zelo neljubo, že zaradi Travnovih, katerim sem se nameraval pokazati v ugodni luči. Morda je izviral ta nemir iz hrepenenja po domovini, ki je nisem videl že tako dolgo in ki me je čakala, sina, da ji posvetim svoje skromne moči.

Napravil sem se skrbno, kakor se mi je spodobilo, mlademu doktorju, nato pa sem stal pred ogledalom neodločen, kakor plašen otrok, ki je grešil in si ne upa v izbo. Tedaj sem spoznal, odkod nemir, odkod tisti skrivni strah, ki se mi je videl celo v očeh in na licih.

Zunaj je čakala, da bi prišel. Prazniško oblečena je sedela za mizo, ni si upala vstati in tudi ne odpreti duri. Jokala bi, ali tudi jokati si ni upala, zato da bi se ji ne poznalo na obrazu. In vendar so bile njene oči rdeče obrobline in so ji upadala lica; toliko je bilo tistih solz, ki so kapale na srce. Jaz pa sem se bal njene ljubezni in njene žalosti in njenih solz. Nisem mogel in nisem smel izpregovoriti prijazne besede, drugače bi bilo vse izgubljeno. Oklenila bi se me in bi se razjokala, jaz pa ženskih solz ne morem gledati; raztopilo bi se mi srce in zinil bi neumnost.

Sram me je bilo, da sem prijel kljuko tako oprezno in odprl duri tako strahoma. Stopil sem v izbo in sem postal za trenotek; ozrla se je name s tako prosečim in vse prestrašenim pogledom, kakor da bi stal pred njo hudodelec. Niso prijetni taki trenotki in tudi mene je obšlo za hip, da bi pokleknil pred njo, kakor je tam sedela. Ali spomnil sem se na domovino in odleglo mi je. Vendar pa sem sam čutil, kako je bil moj glas nekoliko drugačen in kako so se mi besede nerodno in težko kobalile z jezika.

„Torej, Marija . . . pridi torej ob petih . . . malo prej tudi lahko prideš . . . potem se popeljemo skupaj . . . da popraznujemo malo . . .“

Videl sem, kako je hotela prašati: „Zakaj pa bi ne šla s tabo takoj? Zakaj se me sramuješ?“

Toda samo pogledala me je z velikim pogledom in še bolj neprijetno mi je bilo, kakor da bi me bila vprašala. Videl sem takrat v njenih očeh vse tiste lepe noči, ko sem ji obljuboval s poljubi in objemi in vse tiste lepe noči so mi padle na dušo kakor silno breme, težek dolg.

Glas njen pa je bil zdaj mehak in miren.

„Ali bi ne bilo boljše, da bi ne šla s teboj? . . . Verjemi, ne bo mi težje doma. . .“

Nasmehniti se je hotela, ustnice pa so se zakrivile, kakor v jok. Tudi takrat me je obšla slabost in sklenil sem, da napravim brž, zakaj nisem se mogel ozreti več v njen obraz.

„Pridi, Marija . . . rad bi, da prideš! Do tedaj pa z bogom, Marija!“

Nič ji nisem ponudil roke, okrenil sem se in sem šel.

In ko sem šel po stopnicah, sem se domislil njenih besed in sem se začudil. Kako je pač spoznala moje misli, ki še meni samemu niso bile popolnoma jasne? Ne bo ji težje doma, nego na gostbi. In kadar je zaljubljeni ženski težko, tedaj je jasno, da je ljubosumna. Vrag vedi, kaj si je bila izmislila!

Kakor sem bil nemiren in vesel, iz misli mi ni mogel njen obraz in tudi njen glas sem slišal še zmerom. Težko mi je bilo, kakor da bi bil storil nekaj hudobnega, česar ni mogoče popraviti nikakor in nikoli več . . .

Zdaj, ko to pripovedujem, mi ni prijetno pri srcu. Ni mi prijetno, če se spominjam trenutka, ko smo se odpeljali na poslednjo gostbo. Spominjam se na ves večer, kakor se spominja hudodelec na oči, ki so strmele vanj v blaznem strahu, ali najbolj neprijeten mi je tisti trenutek in rad bi ga izbrisal iz svojega življenja. Vzdrmam se namreč časih nenadoma, ko je v izbi noč in ko sijejo zvezde na nebu, in na misel mi pride tisti trenutek, Bog vedi, zakaj.

Prišel sem s prijatelji iz avle. Slovesen čas je bil in ves sem bil vznemirjen, razmišljen. Travnovi so prišli in Slivarjevi in pozdravili so me, mladega doktorja, z velikim spoštovanjem. Komaj sem vedel sam, komu sem stiskal roko in komu sem se poklanjal. Toda v vsej razmišljenosti in v vsem nemiru sem vendarle preudaril, da je Travnova Minka lepša od Slivarjeve Marice in da ima tudi bogatejšo doto. Ne rečem, da sem gledal na denar, ampak če se pripravlja človek na politiško in družabno karijero in če se misli posvetiti narodu in domovini, tedaj mu ni zameriti, ako upošteva takorekoč tudi praktično stran življenja.

Kakor v sanjah sem videl takrat vso družbo in samega me je bilo sram te otroške in popol-

noma neumestne vznemirjenosti. Komaj sem premeril z razmišljenim pogledom nežnovitko telesce gospodične Minke, niti nisem odgovoril zelo prijaznemu smehljaju njenemu, in komaj sem se ozrl na Marice bujnokošato telo, komaj sem opazil plašni in razžaljeni pogled njenih oči . . . Tako se človek veže tukaj in se veže tam; žalostna je pač usoda njega, ki misli na svojo prihodnost in na prihodnost naroda svojega . . . Toliko sem čutil že takrat, da se večer morda ne razvije tako prijazno, kakor bi bilo treba.

Sedli smo in že so udarila kopita ob tlak, že je švrknil bič.

„Franc!“

Spreletelo me je po vsem telesu — ali je bil strah, ali je bila bolečina?

Ozrl sem se in ozrli smo se vsi, tudi Minka se je ozrla, ki je sedela poleg mene, imeniten bel slamnik na glavi in na slamniku imenitno rdečo rožo.

Tam je stala pod stopnicami v ubogi svoji prazniški obleki — meni na čast in v ljubezen jo je šivala dolge noči —, glavo sklonjeno in roke povešene ob životu, na smrt obsojena.

Morda si je samo mislila moje ime in prišlo je samo slučajno na jezik, samo slučajno so se odprle morda ustnice. Zakaj njen glas je bil tako mehak in tako tuj, kakor ga nisem slišal nikoli; tudi oči njene so bile tako tuje, kakor da bi gledale v daljavo po dolgi cesti, ki ji ni konca.

„Franc!“

Že so bila udarila kopita ob tlak, toda skočil sem z voza. Prijel sem jo za roko in sem jo povedel k vozu, med svoje prijatelje.

„Zakaj ne k tebi?“ me je vprašala z velikimi očmi. Tako otroška je bila in nerazsodna!

Jaz pa sem se ves tresel in ker mi je bilo v licu mraz, se mi je pač tudi na obrazu poznalo hudodelstvo.

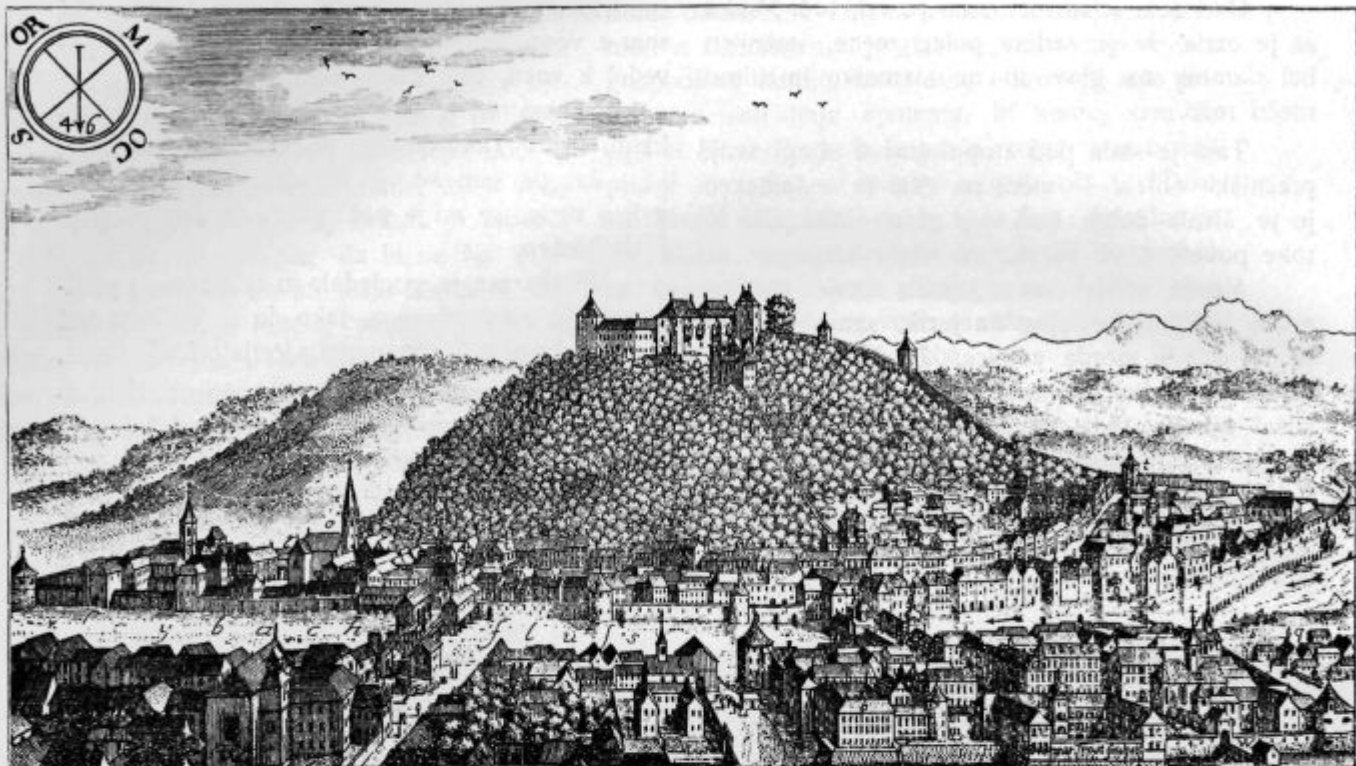
Minka me je pogledala in čutil sem se ponižanega in osramočenega, tako da se ji nisem ozrl v obraz, ko sem ji odgovarjal z jecljajočim jezikom.

„Gospodinja moja je . . . malo otročja ženska . . . želela je z nami, pa sem ji obljubil . . . zdaj pa mi je zoprno. . .“

Tako sem jo izdal tisto uro in čutil sem na čelu Judeževu znamenje. (Dalje prihodnjic.)

AD. KOSAREK: KRAJINA.

LJUBLJANA V VALVASORJEVI DOBI.

VALVASOR.

* 1641 — † 1693.

Spisal Peter pl. Radics.

Kot neumoren rodoljub si je zaslužil spomenik, ki naj spominja potomce njegovih zaslug." Tako je pisal že l. 1778 znameniti učenjak, prirodoslovec Bilsager Hacquet, ki je kakor baron Ivan Vajkard Valvasor marljivo raziskaval našo deželo, zlasti v naravoslovskem in etnografskem oziru. Tudi zgodovinar Linhart se je potezal koncem 18. stoletja za to, da dobi Valvasor spomenik.

Toda šele zdaj se ima uresničiti ta želja, in sicer po zaslugi vlade, ki je sklenila l. 1894, da naroči domačemu umetniku Alojziju Ganglu, naj izdela bronast kip Valvasorja, ki se postavi v rodnem mestu tega velikega moža, v beli Ljubljani pred deželni muzejem.

Naj podam torej pregledno, kolikor možno kratko sliko življenja, delovanja in velikih zaslug, ki si jih je pridobil za našo ljubljeno domovino slavni naš rojak Valvasor ter predstavim plemenitega moža zlasti onim, ki so se veselili kdaj

ob njegovem največjem, najvažnejšem in slikovitem delu „Ehre des Herzogtums Krain“. Biografskih in bibliografskih posameznosti ne bom navajal, ker izidejo itak v kratkem v obširnem Valvasorjevem životopisu, ki sem zanj nabiral gradivo celo desetletje. Tu hočem le temeljem svojih večletnih študij dokazati, da je bil Valvasor res velik duh in izvrsten človek na eni, mnogostransko izobražen, učen, neumorno delaven, za kulturno zgodovino Kranjske epohalen in prezaslužen pisatelj na drugi strani, — torej duševen veljak, ki si je svoj spomenik zaslužil in ki se more ž njim ponašati domovina pred vsem svetom.

* * *

Baron Ivan Vajkard Valvasor iz staroitalškega plemenitaškega rodu, čegar oddelek se je nastanil začetkom 16. stoletja na Kranjskem, se je rodil 28. maja 1641 v Ljubljani na sedanjem Starem trgu št. 4 in je bil sin Jerneja Valvasorja

in njegove soproge Marije Ane, rojene grofice Rauberjeve.

Ker je kazal sin že v rani mladosti izredno nadarjenost, so ga starši skrbno odgajali; po dovršenih študijah na ljubljanskem liceju so poslali sina, kakor je bila takrat navada, na izobraževalna potovanja: najprej na Dunaj, potem v Nemčijo, v Švico, Italijo, Francijo in celo v Afriko.

Vrnivši se domov, se je nastanil baron Ivan Vajkard Valvasor po svoji poroki z Ano Rozino Grafenwegerjevo pl. Grafenausko (1672) na Dolnjemskem, si kupil romantično ležečo, z gozdom obdano grajščino Bogenšperk (pri Litiji), ki je sedaj last kneza Windisch-Grätza. To grajščino je izpremenil Valvasor v pravcato svetišče muz, kjer je imel bogate zaklade svojih zbirk, izbrano, mnogoštevilno knjižnico, matematično-fizikalni kabinet in veliko zbirko novcev. Da je mogel izdajati razna svoja ilustrovanja dela, je imel poleg tega tudi v obližju, pri sv. Martinu, atelier za risanje in bakroreze, med katerimi so znani zlasti Andrej Trost, Matija Greyscher P, Müngeršdorf, Wirix: Pavel vitez Vitezović.

Valvasor je gledal na svojih potovanjih svet vedno z odprtimi očmi in je prinesel od povsod, kjer se je mudil, literarne in umetniške opise dežel in mest, kolikor jih je le mogel dobiti. Zato pa je vedno globoko obžaloval, da je njegova ljubljena Kranjska v inozemstvu tako malo znana ter da imajo na drugi strani tujci povsem napačno mnenje o njej. Opažal je čestokrat z boleščjo, „da ni izšel med mnogoštevilnimi učenimi razpravami in spisi niti eden, ki bi seznanil svet z mesti, trgi, samostani in gradovi te vojvodinje, kakor da je naša dežela majhen, slab, neznamenit kotiček brez mest in grofovskih grajščin in da se torej ne more primerjati z nobeno drugih dežel.“

Zaradi tega je sklenil Valvasor izdati knjigo „Topographia Ducatus Carnioliae modernae“ (1679 v Ljubljani vel. 4°) s 312 slikami, ki je bila temelj njegovemu poznejšemu delu „Ehre des Herzogthums Krain“, ki je izšlo deloma v Norimbergu, deloma v Ljubljani ter obsega 4 folijante, vsega skupaj 3320 strani s 533 bakrorezi.

O tem delu so se uresničile proroške besede, ki jih je napisal takratni slovenski pesnik Sisentschelli kot priporočilo:

„Bukve, tedaj pojte,
na vsem svetu stojte,
po vseh deželah letite
inu moju čast donesite.“

Po vsem kulturnem svetu, v vseh znamenitejših knjižnicah je najti našega Valvasorja „Ehre des Herzogthums Krain“, to monumentalno delo, ki ga doslej še ni nadkrilil noben opis Kranjske v sliki in besedi.

Ta glavna njegova knjiga, dalje druge znamenite publikacije z opisi sosedne Koroške, ki je bila vedno v ozki zvezi s Kranjsko, in ki ji je Valvasor kakor svoji domovini, posvetil manjšo in večjo topografijo, potem njegovi prelepi ilustrovani deli „Mrtvaški ples“ in „Ovidove metamorfoze“, vse to nam daje globok vpogled v duševno in srčno življenje, kakor tudi v izredno percepcijsko in reprodukcijsko sposobnost človeka Valvasorja.

Ker je bil velik prijatelj narave in ker ga je mikalo vse nenavadno, je potoval križem svoje domovine ter raziskaval vse znamenitosti in posebnosti Kranjske. Meril je deželo s svojim „viatorijem“ in „astrolabijem“ ter risal po naravi mesta, trge, samostane in gradove. Te svoje risarije je dal potem izdelati dovršeno. Valvasor je prodril v znamenito Postojnsko jamo tako daleč, kakor še nihče pred njim; Valvasor je prvi povelečeval krasne razglede s prelepimi našimi gorami, z Ljubljano, s Stolo, s Kuma, Snežnika, Učke (Monte Maggiore) in je naglašal njih lepo lego. Vabil je ljudi, naj pridejo občudovat krasote njegove domovine ter se jim je ponudil za vodnika. Valvasor je prvi preiskal in natančno popisal „divno“ Cerkljansko jezero ter poslal ta svoj popis kraljevski angleški družbi znanosti v Londonu, ki ga je imenovala svojim članom za to njegovo delo, kakor tudi za razpravo o novem, originalno izumljenem načinu litja stopljene rude.

Valvasor je opisal kranjske šege in navade, ki jih je že kot deček v okraju očetovskega gradu Galenek rad opazoval, ter jih narisal tako mojstrsko, da so ti njegovi opisi še danes verne slike življenja in početja našega naroda v 17. stoletju.

In kako plemenita duša govori iz vsake vrste te za nas tako važne etnografije naše dežele! S koliko objektivnostjo nam je razgrnil narodne in jezikovne razmere Kranjske! Kako je hvalil vrline naroda in našel vedno in povsod pravo besedo, kadar je namigaval ali svetoval, kako bi se dalo to ali ono izboljšati!

Svojo nepristranost je pokazal Valvasor tudi kot zgodovinar. Bil je sicer dober katoličan in zvest pristaš habsburške vlade, zato pa se je bavil z zgodovino vendarle svobodoumno in s prostodušnostjo pravega vojščaka; saj se je tudi sam opetovano bojeval proti Turkom ter bil končno

JURIJ ŠUBIC: VALVASOR.

leta 1683 podpoveljnik kranjske pomožne čete v bojih na Štajerskem.

Ker je imel oster vpogled v tedanje socialne razmere, se je zavzel že v svoji knjigi za svobodo obrti ter je bil sploh spričo svojih resnih študij naklonjen vsakemu napredku realnih znanosti. Zlasti se je zanimal za tehniko, sprožil je celo sam idejo, naj bi se napravil skozi ljubeljsko goro predor, da bi se na ta način pomnožil promet. Ker pa se je prav takrat pojavila v državi kuga, je vlada ta načrt odložila.

Prav tako se je Valvasor spričo svojega bistrega razuma tudi kmalu in popolnoma uveril, da je vse početje alhimistov in iskanje „kamna modrijanov“ povsem neuspešno in sleparsko. Svaril je tudi vse one, ki so se dali varati ter jim izkušal odpreti oči.

Tudi o prazni veri v čarovnice, ki so se po poročilih takomenovanih „očividcev“ še v njegovem času pojavljale v deželi, je pisal sicer kakor pravi kronist natančno, a se je obenem vendar kazal silno skeptičnega, kadar je le mogel.

In zato iščemo v njegovih bakrorezih o Cerknškem jezeru, ki jih je poslal angleški družbi znanosti v London, zaman čarovnice, ki se dvigajo z Javornika. Pač pa je čarovnice videti na enaki sliki v „Ehre des Herzogtums Krain.“

Valvasor je ljubil naravo in vse njene pojave ter se je zavzemal z vso energijo za to, da jo predoči prav. A nič manj ni bil naklonjen lepi umetnosti in umetnostni obrti. Iz vsakega lista njegovih različnih del odseva njegova velika ljubezen za obrazovalno umetnost in navdušenje za njeno pospeševanje. Zatorej je vsa svoja dela ilustriral. Te slike sicer niso vedno visoke umetniške vrednosti, a se morejo meriti s poprečnimi umetninami njegove dobe. Ilustracije v „Metaformozah,“ knjižici „Kristovega trpljenja“ („Passionsbüchlein“) in v delu „Mrtvaški ples“ pa presegajo daleč navadno višino sočasnih podob.

Valvasor je bil sam jako nadarjen kipar, saj je Marijin kip na trgu sv. Jakoba v Ljubljani modeliran in izdelan po njegovem načrtu in je Valvasor sam nadzoraval litje tega kipa 16. decembra 1681. o polnoči v zvonarnici Kristofa Schlaga, v poznejši livarni starejšega Samasse na Karlovski cesti (danes hišna št. 13).

Da se je zanimal Valvasor posebno za umetnost, je razvideti zlasti tudi iz njegovega glavnega dela, kjer opozarja opetovano na različne umotvore, ki jih je našel po grajščinah naše dežele. Tako je zasledil v Senožečah slike Tiziana, v Novem mestu nekaj del Tintoretta i. t. d.

Poleg tega je bil Valvasor tudi velik prijatelj glasbe ter je bil sam muzik. V Krškem so našli med njegovo zapuščino v domu, ki ga je ustanovil Valvasor, — v sedanjem Hočevarjevem zavodu — veliko število raznih glasbil, iz česar je sklepati, da se je bavila Valvasorjeva obitelj mnogo z glasbo.

L. 1687 je umrla Valvasorju žena, s katero je imel petero dečkov in čvetero deklc. Pozneje se je poročil drugič in sicer z grofico Ano Maksimijo Zetschkerjevo. Toda že dve leti nato je umrl v starosti 52 let, 19. sept. 1693. Pokopali so ga v rodbinski rakvi na gradu Gallenegg (Medija.)

M. C. MEDOVIČ: GRKINJA.

JANIČAR.

„Kaj čakaš, paša? Kaj stojiš?
To vas napasti se bojiš?!

„Ko burja sèm smo privihrali,
podrli mesta, poteptali.

„In ti kot hraber janičar
podžigal v nas si bojni žar.

„Od zmage vodil si do zmage
tovariše nas svoje drage.

„Za nami borb je slavnih sled,
pred nami trese ves se svet.

„Od bistre Bosne do Savine
poznajo džavri nas Turčine. . .

„In tukaj, paša, si obstal!
In té vasí si zdaj se zbal?!

„Zakaj baš danes omahuješ
in tratiš čas in preišljuješ?“

„Postoj še, Osman beg, postoj!
Še dosti časa je za boj!

„Glej tam med drevjem hišo belo!
Kraj nje tam vidiš li kapelo?

„Minulo let je trideset —
in svojo vas zdaj vidim spet!

„Tu bili so me uplenili,
za janičarja me vzgojili. . .

„In Ahmed paša gleda zdaj
domačo vas, svoj rojstni kraj. . .

„Ah, tu ležijo, v tej dolini
mladosti moje vsi spomini. . .

„To moja je preljuba vas,
pred njoj sovražnik, tujec — jaz!“

„Kaj mar nam domovina tvoja!
Krvavega želimo boja!

„Čuj, tabor punta se, kriči,
po plenu, krvi hrepeni!

„In, paša, ti se obotavljaš
in nočeš v boj in nas ustavljaš?!“

„Potrpi! Kaj se vam mudí! . . .
Če mati moja še živí,

„le to rad vedel bi popreje.
Še danes ljubim jo brez meje . . .““

„Ha, izdajalec! Ves ostrog
pripravljen že je za naskok —

„a paša ti! . . .“ „Jaz se ne ganem!
Ne morem z vami. Tu ostanem. . .

„Gorjé ti, moja vas, gorjé! . . .““
Zabode handžar si v srcé.

A. Aškerc.

ROMAN UMETNIŠKEGA SAMOUKA.

Spisal Olčev Igo.

PREDGOVOR.

mrt, neizprosna „dekla božja“, kosi v vedno ožjih kolobarjih okrog mene, podiraje na desno in levo cele vrste znancev, prijateljev in sorodnikov. Nedavno pa je trčila z ostro sklêpano svojo koso tudt ob moje srce in mi odtrgala družico sredi pota skozi življenje.

To je bil preglasno govoreč „memento mori!“

In moja žena se je pred svojim odhodom na „oni boljši svet“ poslovila od mene z besedami:

„Zdaj boš sam in svoboden! Porabi ostanek svojega življenja ter povej svojim rojakom, kar imaš še na srcu, potem pa — pridi za menoj!“ —

Tako sem se torej odločil obračunati s svojim življenjem ter se pripraviti za odpotovanje v tajnostno kraljestvo večnosti. Opišem naj tedaj v naslednjih sestavkih — trnjevi pot svojega samoučenja v stroki takoimenovanih „lepih umetnostij“. —

I. DEDOVO VABILO V SVET.

Po krepkem, povsem zrelem možu, s čilo in jedrovito deklico v „svobodni ljubezni“ spočet, narodil sem se tam doli v raji Slovenskih Goric dne 1. avgusta 1844 . . . Tega dne se je pričela mukotrpa tragikomedija mojega življenja in so poznejše obletnice mojega rojstnega dneva bile zame izredno osodepolne, kakor sploh ves mesec avgust!

Ako je namreč, po mnenju svetopisemskega Joba, za človeka vobče njegovo narojenje največja nesreča, je to tembolj za nezakonskega, v prosti ljubezni spočetega otroka, ki mu je lahko-

miselnost njegovih roditeljev prava pravcata „tragična krivda“, da se zanjo mora pokoriti vse življenje!

Dan mojega rojstva, ko me je osoda obsodila v dosmrtno „življenja ječo“, je bil torej začetek in izvor vseh mojih nezgod do — današnjega dneva:

Dne 1. avgusta l. 1864, — ko sem slavil 20. obletnico svojega rojstva, sem se — zaljubil prvič. Škrjančeva Lenčika mi je unela srcé! To ime je zame sploh fatalistično — saj je tudi moja mati bila Lenika — Magdalena!

Trinajst dni za tem, dne 14. avgusta l. 1864, sem pa nevedoma zašel na Stanko Vrazov dom ter se ondu zagledal v brhki njegovi nečakinji in sicer v obe hkratu, s čimer sem si nakopal množico sitnosti, sváje in duševnih muk, ki so me spravile za vse nadaljnje življenje z normalnega tiru . . .

Dne 1. avgusta so mi potem dvakrat odpovedali službo (l. 1873 in — osem let pozneje ko sem kot „slovenski Odisej“ prostovoljno odjadral s premirne svoje „Itake“ v burni svet. . .)

Naposled, v noči 30. avgusta l. 1898 o polnoči zrl sem kakor tisti piskač v Rauppachovi igri: „Mlinar in njegova hči“ istinito proroško vizijo: svojo na smrt obsojeno izvoljenko, ko se je na morski obali mimo mene stopajoča, vračala iz — gynékološkega zdravišča . . .

In glejte! Pet let pozneje, letos dne 18. avgusta, mi jo je neusmiljena smrt s koščeno svojo roko na istem mestu iztrgala iz naročja, tako da sem ostal „Odisej“ — brez Itake in Penelope! . . .

Kakor sem rekel: z rojstnim dnevom sem nastopil trnjevo stezo mučeniškega življenja!

Mlada, življenjeljubna moja mati, ki me ni zaželela, temveč me pričakovala v žalosti in v

strahu pred zlogolkimi jeziki, me je sprejela z nevoljnim vprašanjem Prešernove „Nezakonske matere“: „Kaj pa je tebe treba bilo?“ V mladostni svoji lahkomišelnosti je izkušala, iznebiti se me kmalu, odstavši me od materinskih prsi po treh mesecih ter me prepustila skrbi in odgoji tujih ljudi.

Najprej me je zanesla k svoji teti, starikavi in bolehaloči ženi. Ta mi je sicer z nežnim ljubkovanjem, božkanjem in negovanjem hotela nadomestiti iskro, ogrevajočo ljubezen materinsko, ki sem jo bridko pogrešal od rojstva skozi vse življenje. Toda smrt jo je pobrala že po nekaterih tednih, nakar se je strijc Vuk vnovič oženil in sicer, kakor navadno vsi stari vdovci, z neko zanj mnogo premlado deklico! Ta neljubezniva ženska pa me je pregnala iz hiše, boječa se menda za — dediščino, ali ka-li?

Na to me je posinovil imovit posestnik, Kazar, ki je imel čvetero hčera, a nobenega — sina! No, tu sem prišel z dežja pod kap! Hčere so me gledale pisano; zlasti najmlajša hči me je kar očito sovražila ter me tožila, črnila in obrekovala pri svojem očetu na vse mogoče načine, da sem se naposled moral umakniti tolikej zavisti in zlobi, kakor še mnogokrat v poznejšem življenju. . .

S Kazarjevine me je ozlovoljena mati odnesla daleč proč, v tretjo župnijo, k nekemu Škrlecu. Ondu sem posedal, tih in miren „rejenec“ med kričavimi pivci (Škrleci so imeli namreč krčmo!). Vsega zanemarjenega me je tu zasledil neki vinski kupec, spoznavši me: „Olčeve Lenike sin!“ In dobri mož je obvestil o mojem prežalostnem položaju mojo mater. Ko je prišla pome in me zagledala v obupnem stanju, je zaihtela na ves glas ter me odvedla k — slepemu svojemu očetu in njegovi polblazni ženi. Ta dva sta živela, kakor Filemon in Bavidica, v samotni leseni kočici na neki krčevini sredi košatovejnega smrečja.

Slepi moj dedec, stari romarski citrar Olec, je bil znan daleč na okolo. Obhojeval je s svojim vodnikom vsa sloveča božja pota — od Marije Bistriške na Hrvaškem do Svetih Višarij na Koroškem, od Svete Gore pri Gorici do Marijinega Celja na Gorenjem Štajerskem, kakor tudi domače romarske cerkve: v Hajdini pri Ptujju, na Sladki Gori na južnem vznožju Boča, pri sv. Duhu na Arvežem, ter v Šmarji „na jezerih“, t. j. pri Jelšah, na „Črni Gori“ zunaj Ptujja itd.

Po tedne in mesece je izostajal dedec, dočim sva s sivolaso „babico“ samotarila v gozdni kočici.

Ko pa se je oslepljeni „dedec“ vrnil na svoj medgozdni dom, je pripovedoval zavzeti ženki po cele noči prezanimive svoje romarske doživljaje. In jaz sem pod odejo bedec poslušal z odprtimi očmi, z ušesi in ustmi to dedekovo pripovedanje ter potem sanjal do poznega jutra o širnem, pisanem svetu in njegovih prirodnih čudesih.

Željno in ves zavzet sem zrl potem vsakokrat za vnovič odhajajočim slepcem!

In glejte čudo! Neko nedeljsko jutro spomladi je obolel dedov vodnik, nakar je starček poklical mene, da ga vedem v cerkev k pozni maši!

Babica je začetkoma ugovarjala, češ: kam te zapelje v gozdu petletni deček —! toda mož jo je poučil, da so mu dobroznana vsa pota po gozdu še izza dobe, ko še ni bil oslepel.

In res mi je slepi dedek narekoval na vsakem gozdnem razpotju smer in cilj najinega pota, ne da bi ga bilo treba vprašati!

Ko pa sva po daljnji hoji dospela na svetli rob gozda, velel mi je sivobradi slepec: „Poglej! odtod se vidi — Sveta Trojica!“

Kakor bi me bil vzdramil iz jutranjih sanj, odprl sem plaho svoje oči ter ostrmel:

Ondu proti zapadu, na vzvišenem holmu, se je dvigala kakor bela golobica veličastna cerkev s tremi zvoniki, katerih vrhna jabolka in pozlačeni križi so se lesketali v sijaju solčnih žarkov. In ob znožju cerkve v pisani skupini, kakor golobji mladiči, so se vrstile lično pobeljene tržke hiše z opečnatimi strehami izmed zelenega drevja.

Dolgo sva sedela z utrujenim dedom ondu na zeleni gozdni grivi. Stari slepec, ki je slišal moj poluglasni vzklik presenečenja, mi je božkal predivaste moje lase in me tolašil s proškimi besedami:

„Le vrl bodi! Saj pojdeš kmalu tudi ti po širnem božjem svetu!“

S svetim spoštovanjem sem zrl čestitljivemu starčku v milo obličje ter mu poljubil oslepele oči.

O zlati moj dedec! Nikdar ne pozabim tega trenutka, ko si mi — odprl oči!“

II. MED ROMARJI.

Po kratkem odmoru pod košato, obgozdno bukvo sva se napotila s slepim dedom po zelenem brdu nizdol na glavno cesto, ki teče na tistem mestu od Maribora skozi Slovenske Gorice tja doli na žitorodno Mursko polje.

Po cesti so se gnetle trume „svetenje“ oblečenega ljudstva gori in doli. Bila je tisti dan namreč spomladna kvaterna nedelja, praznik sv. Trojice, ko je največji cerkveni shod.

Sv. Trojica v Slovenskih Goricah ali kakor pravijo, „na Goriškem“, je sloveča romarska cerkev, znana daleč na okrog po vsem dolnjem Štajerskem. Vanjo prihajajo verniki vsega okrožja ter daleč sem preko Drave in Mure. Zlasti Prekmurci s Cankove, Sobote, Tišine in Lendave, kakor tudi Nemci s Cmureka, Stradna in Gleichenberga romajo k sv. Trojici v dolgih procesijah...

Izmed romarjev je malone vsak deseti človek poznal mojega deda, pozdravlja ga že iz daljave:

„Očka Olec! Dober dan!... Kam pa?... Oho! Kakšnega vodnika pa imate danes?“

Ali ostrmel sem, ko sem slišal, da je tudi slepi moj dedec slehernega pozdravljavca spoznal po — glasu in mu odgovarjal:

„Glej ga no! Kaj si ti — Čušev Jurij z Razkrižja? — Bog daj dober dan — prijatelj Ravtar z Žetince! — To je moje Lenike sin!“

Dospel v Trojiški trg, srečala sva procesijo Nemcev, ki so se poslavljali od sv. Trojice v svoji naivni vernosti z genljivo pesmijo.

„Pfüt' ti Gott, heilige Faldreitigkeit!“

Dasi nisem razumel takrat niti besedice nemški, zapomnil sem si vendar komično meta-tezo do danes...

Okrog cerkve zgoraj na holmu in po kamenitih stopnjicah pa je gor in dol vrelo in vrvelo pisano oblečenega ljudstva, kakor šumé in brné spomladi čebelni roji pred uljem.

V sencu košate lipe ob kameniti sohi sv. Janeza Nepomuka, ondi na desni strani cerkvenega pročelja sva obsedela.

Ko pa so v cerkvi zadonele blagozvočne orglje, ki jih dotlej še nisem slišal nikoli ter je ljudstvo po vsej cerkvi začelo enoglasno prepevati, zbežal sem po stopnjicah navzgor pred velika cerkvena vrata. In tu sem obstal ter zrl v veličastni božji hram kakor v „odprta nebesa“. Na velikem oltarju in po vseh lestencih, visečih sredi cerkve, in na svečnikih pod zlatimi svetniki okrog po zidu je gorelo na stotine žarno plapolajočih sveč in višnjevi oblački vonjivega kadila so se valili pod visokobočni cerkveni svod. In orglje so bučale, narod je pel — meni pa je drhtelo srce od neznanoblaženih čustev...

Mogočen, neizbrisen spomin!

Popoldne, proti večeru pa sva se vrnila s slepim očakom zopet v naš gozdni dom. In med-

potoma sem vprašal zgovornega starca, na kakšen način da je oslepel.

Presenečen po tem mojem nepričakovanem vprašanju se je ustavil sredi gozdnega razkrižja ter se ozrl zahajajočemu solncu naproti, in tedaj sem opazil svetlo solzo v njegovem očesu.

„Igec moj!“ je vzdihnil slepec, „to je bil žalosten dogodek!“

Vihrava ženska mu je s senenimi vilami iztaknila desno oko, ko so o bližajoči se nevihti hiteli spravljat seno. Zaletela se mu je z ostro rogovilo s toliko silo v oko, da mu je izteklo takoj... Pozneje mu je oslabeledo tudi levo oko, prerasla mu ga je mrena in naposled je oslepel popolnoma.

„In glej! Čudna so pota božje previdnosti! Sin tiste nesrečne ženske se je nedavno poročil z mojo starejšo hčerko, Ančiko, s tvojo teto!“

Od tistega dne sem večkrat spremljal slepega svojega dedeka k božji službi, bodisi k sv. Trojici, k sv. Benediktu, k Negovi ali k sv. Antoniju. Na takih izletih pa sem ga popraševal to in to, kar je zanimalo mojo otroško znatiželjnost! Starček me je imel vedno rajši ter pripovedoval zanimive, včasih uprav romantične doživljaje s svojega romarskega potovanja.

Domov se ni vračal rad, ker je bila njegova tedanja, že tretja žena, kakor je rekel, „čelarna!“

Bila je namreč — slaboumna, krivo vzrasla in s toli kratkimi rokami, da si ni mogla sama deti peče na glavo...

Toda govoreč o svoji tretji ženi, je pravil vselej, da se oženi še — četrtič, ker se hoče peljati četveroprežno v nebesa in namerava sedeti pri „mizi Gospodovi“ v raju z „dvema svatevcima ob vsaki strani“.

In res je tretja žena umrla mnogo let pred mojim dedom; ali na četrto ženitev ni šestdesletni šaljivec mislil več!

Bil je kaj bistroumen mož! Kakor vsi slepci, je imel izredno dober spomin, tanek, dalekosežen sluh, ki mu je bil veren varuh pred marsikatero nevarnostjo. Človeka namreč ni samo spoznal po njegovem glasu, temveč mu je bil glas tudi merilo velikosti.

„Glej ga! Pa si zopet vzrasel za pet celih palcev!“ tako me je sprejel v poznejših letih, ko sem ga posetil!

„Dedec! Saj me vendar ne vidite! Kako morete torej vedeti, za koliko sem vzrasel od lani?“

„Tvoj glas je letos za pet palcev višje gori, kakor ob tvojem poslednjem obisku!“ me je po-

IVAN RENDIĆ: FONTAINE.

učil, otipovaje me po telesu, češ: koliko sem postal životnejši, močnejši . . .

Poleg spomina in sluha je imel posebno fino razvit tip. Po tipanju je spoznal sleherno stvar, zlasti raznovrstni denar je razločil natanko!

Prezanimivo je bilo gledati ga, kako je kresal ogenj in vdeval šivanko. Položivši v lugu kuhano bukovo gobo, ki je takrat služila za netivo, udaril je s kresalom po kremenu ter mahal z gobo, vohaje, če se je unela. In iglo s širokimi ušesi je položil na jezik ter naperal skozi njeno uho sukanec, dokler ga ni začutil na jeziku. Kolikokrat

sem se mu ponujal za tak posel, pa me je vsekdar zapodil, rekoč: „Kdo pa mi jo bo vdeval, ko tebe ne bo doma!“

Dedek je bil čvrst, zdrav mož, krepke, čokate rasti in kar se spominjam, ni bil nikoli bolan.

Otrok je imel petero: dva sina in starejšo hčer s prvo, sina in mlajšo hčer (mojo mater) pa z drugo ženo. S tretjo soprogo je imel le enega sinka, ki pa je umrl kot preslaboten „postružek“ kmalu po rojstvu.

Umril je slepi moj dedek pri moji materi v 80. letu svoje dobe. (Dalje prihodnjič.)

RDEČE ROŽE.

Poslal jej je šopek
rdečih rož
in listič jej pisal
— naivni mož —:

„Vsak cvetek posebej
poljubil sem,
v ljubezni se tebe
spominjal sem. . .“

Poslušaj te cvetke,
kaj govore,
ljubeče jih vsako
ume srce. . .“

Poslal jej je šopek
rdečih rož
in listič jej pisal
— naivni mož.

Dekle pa raje
besede — poslušaj,
dekle pa raje
poljubčke — poskuša!

Marica Strnadova.

SOLZICE.

Glej, nebo v noči solzice
na zemlji lilo je,
in cvetje jih v čašice svoje
kot biserje skrilo je.

A v jutro je solčece toplo
odprlo za cvetom cvet,
izpilo je solze nebesne,
poneslo jih v rajski svet.

Vekoslav Spindler.

V TIHI NOČI.

V tihi noči, ko se ziblje
galeb osamljen nad vali,
kakor bi iskal družice
in ljubezni ob obali;

ko solzeča iris v gredi
dviga hrepeneče liste
proti zvezdam, kot prosila
bi pri njih ljubezni čiste:

o tedaj i duša moja
tebe išče, tebe prosi,
ki nevrtežno hrepenenje
po ljubezni tvoji nosi.

Utva.

VODNIKOVA KOČA
NA VELEM POLJU.

SLOVENSKO PLANINSTVO.

Spisal dr. Josip Oblak.

Zanimanje za lepoto narave z estetiškega stališča se je začelo gojiti v zadnjem stoletju pri vseh kulturnih narodih. Krepko se je razvilo hribolazništvo, saj mati narava razkriva v krasnih planinah svoje najčudovitejše forme in krasote. Povsod so se ustanovila društva, ki so si postavila za nalogo, pospeševati in olajševati potovanje po gorah. S plemenitim navdušenjem za lepoto narave postavljajo ta društva planinske kočice za prenočevanje tujcev, popravljajo in zaznamujejo pota ter skrbijo za zanesljive gorske vodnike.

Turistika je tudi vplivala na literaturo in slikarstvo in to je, kar nas še posebej zanima. V teku časa se je razvila in narasla cela turistična literatura, ki je važen del i v poeziji i v znanosti. V navdušenih besedah se nam popisuje divna lepota gorá, čaroba ledenikov, poezija na planinah, tihota dolin, šumenje slapov... In po pravici! Saj izvira to zanimanje iz one ve-

like ljubezni, rekel bi, elementarne, naravne sile, ki nas veže na večno lepoto prirode, katere najimenitnejši del smo sami. Ta velika ideja je pa utelešena prav v planinskih pa tudi kolesarskih društvih, ki so davno nehala biti klubi tistih izrastkov takozvanih modnih norcev, ki „hribolazijo“ in kolesarijo le zaradi mode in jim je glavni užitek koncem leta — seštevanje metrov in kilometrov.

Umljivo je, da se koncentruje vsa turistika v Evropi v alpskih deželah. Saj v teh pokrajinah se nam kaže priroda v vsej svoji divji veličastnosti. Zato prihaja vsako leto v te dežele na tisoče tujcev, da se razkrope v romantične doline, odkoder se vzpenjajo k zračnim višavam na sneg in led. Tudi pri Slovanih, kot kulturnem narodu, se je razvila turistika in so se ustanovila taka društva. Izmed slovanskih narodov pa so Slovenci edini, ki stanujejo v onih divnih pokrajinah, ki jih še prištevamo alpskim deželam, obenem pa

je to malo slovensko ozemlje — smelo rečem — brezdvomno najzanimivejša gorska pokrajina sploh. Ponosno se dvigajo na severu mogočni gorski velikani, Julske Alpe in slikovite Karavanke; toliko grotesknih, individualno izraženih form ne najdeš niti v Švici. Proti jugu in vzhodu se smehljajo ljubki griči, katere venča vinska trta, na zahodu pa ti razkriva svoja bajna podzemeljska čuda goli Kras, ob katerega pljuskajo srebrni valovi Adrijanskega morja. Toliko raznoličnosti v tako tesnem okviru! Naravno, da je to ozemlje za turistiko posebno ugodno.

Toda za to lepoto so se zanimali pred dobrim desetletjem le tujci. Tudi je delovalo v slovenskih pokrajinah le nemško planinsko društvo, ki je preziralo pri svojih napravah povsem slovenski jezik. Le posamezni odličnjaki, Vodnik, Stanič, so se zanimali za spoznavanje krasne slovenske domovine.

Šele l. 1893 se je združilo več navdušenih mož, ki so ustanovili „Slovensko planinsko društvo“ z nalogo, da vzbuja med Slovenci zanimanje za krasoto domovine. Pozno, pa s tem večjim veseljem za plemenito stvar je začelo mlado društvo svoje delovanje. Tiho in skromno, a neumorno je delovalo to društvo, dà, preskromno, kajti reklame je bilo v resnici premalo! Zdaj, po desetletnici, pa lahko rečemo, da je doseglo planinsko društvo tako velikanske uspehe kakor doslej še nobeno slovensko društvo v toli kratki dobi. Zaznamenovalo je, popravilo in nadelalo nebroj potov in postavilo veliko število planinskih koč, ki se vse odlikujejo po izborni legi, — saj deluje na vseh krajih domovine zdaj nič manj kot 10 podružnic!

Izmed vseh nešteti del omenimo le eno, v okrilju otca Triglava. Gori na Kredarici pod vrhom kralja slovenskih gora je zgradilo društvo l. 1896 monumentalno stavbo „Triglavsko koč“, to je pravi planinski narodni dom slovenski, in ena najimenitnejših stavb v vzhodnih alpah sploh. Ako bi ne bilo društvo v 10 letih nič drugega naredilo kot to koč, bi lahko s ponosom zrlo na to svoje delo, h kateremu je

veliko pripomogel tudi odlični planinec Jakob Aljaž. —

Kakor drugod, tako se je tudi pri nas s povzdigom planinstva razvila turistična literatura, in zastopnik leté je društveno glasilo „Planinski Vestnik“, katerega leži pred nami 9 letnikov. V njih nam je shranjeno marsikatero dobro literarno zrno.

Predvsem pa je postala turistika in planinska društva važen faktor v narodnem gospodarstvu. Pomisliti moramo, da živi Švica in pol Tirolske od tujcev-turistov, da se je razvila cela nova panoga v ekonomiji, to je takozvana „Fremdenindustrie“. V tem oziru se nam da še očitati, da smo storili doslej premalo, predvsem pa je treba za to reklame in te je manjkalo našemu imenitnemu društvu. Dejstva, da v tako važnih turističnih postojankah kakor je Kranjska gora in Dovje oziroma Mojstrana i. dr. še nimamo elegantnih, udobnih hotelov, — ki bi se notabene prav dobro rentirali! — da od postaje Lesce do svetovnoznanega Bleda nimamo še električne ali vsaj parne železnice, dà, niti dostojne, lepe ceste, — povedo vsé. In tako je pri nas boljše skrbjeno za primeroma malo število tistih tujcev, ki lezejo visoko gori v planine, kjer imamo res dosti vzornih koč in naprav, nego za širše, premožno potujoče občinstvo, ki v dosti večjem številu postaja in pušča denar v dolinah, ob jezerih.

Vendar pa je „Planinsko društvo“ tudi v tem oziru storilo že velik korak. Predvsem nam je privabilo Čehe, ki so, navdušeni od naših planin, priskočili s svojo lastno podružnico društvu na pomoč in postavili na Koroškem celó svojo koč. Sledili jim bodo izvestno kmalu tudi drugi slovenski bratje. Ob desetletnici si ne moremo želeči drugega kot da naše planinsko društvo krepko zastavi tu svoj korak, da povzame v bodočem programu svojega delovanja predvsem to važno točko, da nam ne bo le reprezentovalo vzvišene ideje planinstva, ampak postalo tudi imeniten faktor v gospodarskem životu našega ljudstva.

Spoznavajmo svojo krasno domovino, potem jo bomo znali tudi ljubiti in — braniti!

Z. AJDUKIEWICZ: POLJSKA SELJAKINJA.

SMERI NAŠEGA PRAVOPIISA IN PRAVOREČJA.

Spisal prof. dr. Jos. Tomišek.

„Zdajci pak u' začetku tiga . . . della sem en daljni čas pre-mišluval, na kaj za eno vižo bi govoril, in z' kaj za enimi puštabi al čerkami be kranjske besede pisal; zakaj eni na mej-sti l špogaju u, . . . drugi pak l'“. (Jernej Basar, predgovor k „Conciones“, posnet po „D. i. S.“ I. 26.).

I.

„Bravec' je beseda kislá,
pravjo — kozla de pomeni;
števec' manj še skor se čísla,
le „čítatelj' — to se ceni!
Vsim nasprotnim žuga visla.“

K

do bi si mislil, da postane ta „glosa“ Koseskega (Razne dela, str. 451) še kdaj moderna! Najsi bo poezija v njej bolj pojezija (od „jeza“!) — da ponovim dober Škrabčev dovtip v „Cvetju“ XVI. 1. — nasvet, ki ga daje, je naj-priprostejše sredstvo, da se izognemo najhujši bitki v našem pravopisnem boju: Kdor piše „čítatelj“, ta zadovolji „bralca“ in „bravca“!* — Ali bi s tem nasvetom ne dali res duška sploš-nemu nagnjenju slovenskega občinstva, ko je že sitom sito pravopisnega prepira? Prepričan sem, da je slovensko občinstvo prav do obisti hladno nasproti končni zmagi; naj zmagajo bojevalci ali bojevavci, da bo le enkrat mir! Kdor je sode-lujoč član v tej bojni igri, tega seveda boli taka malomarnost, ali slavno občinstvo ni sentiment-alno in hodi svojo pot popolnoma absolutistno. Ni mu mar vprašanje, „zakaj je to tako“, ampak je zadovoljno, da je „sploh kako“; nervoznosti pa ne trpi, tudi ne nervoznega poganjanja za ab-straktno resnico.

V tem slučaju celo priznavam občinstvu upravičenost do precejšnje malomarnosti napram načinu odločitve. Razumem, da se občinstvo včasih vprašuje: „Kaj se tako napenjajo ti jeziko-slovci! Saj ni nič takega“. — Vprašajmo se resno, ali se čitajoče občinstvo — drugega ni treba jemati v poštev — kaj spotika ob tej ali tej obliki, ko je izšla iz te ali one tiskarne in ali je zato uravnana po Levčevem „Pravopisu“ ali pa ne? Kaj še! Razlike se niti ne opazijo. Ne sra-

mujem se priznati za svojo osebo, da sem, oce-njujoč razne publikacije „Slovenske Matice“, kar prezrl, da jih obsenčuje „Pravopis“. — Cele pole prečitaš, ne da bi naletel na kako obliko, ki je podstava našemu pravopisnemu kritikovanju. Le kadar naletiš na bojno geslo, na pristnega „bralca“, oziroma „bravca“ in persona, potem se zavedaš, odkod izvira spis; velika množica pa ne postoji niti ob tej besedi.

Mari ne smemo več reči, da se piše i v „Domu in Svetu“ i „Ljublj Zvonu“ i v tem našem listu vendar še isti jezik? Kdo pač zapazi, da so tu „bralci“ z dolgo, tam „bravci“ s kratko pentljo? Od nekdanj se že ne zlagam z jako priljubljenim očitanjem, ki se ponavlja vsakih pet let in če je leto rodovitno, tudi večkrat: da namreč „piše ma-lone vsak pisatelj svoj jezik“. Ta trditev je danes celó prehuda! Le malenkostne razlike so ji pod-stava; ta piše „jeden“, drugi „eden“; ta „vzbu-dim“, drugi „zбудim“; eden „temveč“, drugi „temuč“ itd. Ali piše zato že vsak svoj jezik? Kaj takega se izreče v nagli jezici, potem pa se je treba nasmehniti . . . Že l. 1870. je bila taka trditev Stritarjeva („Zvon“ 1870, 143) enostranska, dasi tedaj bolj upravičena: „Ne pišeta dva čas-nika, v enem časniku dva pisatelja enako, slov-ničar slovničarja pobija“. Pri slovničarjih mnogo-krat drugače ne more biti.* — Z umetniškega stališča bi bilo celo prav, ko bi pisal vsak pisa-telj „svoj“ jezik; kolikor toliko ga tudi piše in to tem bolj, čim izrazitejša osebnost je.

Pomembno je Levčevo pripoznanje („Zvon“ 1899, 281), „da ima naš jezik mnogo dvolikih besed in marsikdo se po nepotrebnem ogiba te ali one oblike, češ da je napačna“. V takih dvo-likih besedah tiči največ one grajane nerednosti v našem jeziku. Zakaj bi ne bilo več oblik na raz-polago? Prav zato pa ne najdem odgovora na vprašanje, kako da je Levec na navedenem mestu (str. 276.) trdil, da piše malone vsak pisatelj svoj jezik. — Zakaj bi se ne moglo reči: „Piše se tako ali — tako!“ Saj Levec sam res tako pravi na mnogih mestih svojega „Pravopisa“! Preveč izven ojníc ne pojde noben pisatelj; če bo kako uniformno izraževanje prav posebno ugajalo vsem, spravilo se bo samo na površje; le v obliko-slovju v ožjem pomenu (v sklanji, spregi) ne sme

* Razume se, da se v „glosi“ Koseskega ne gre za „bravca“ proti „bralcu“!

* Lepo sodbo pa je izrekel o našem jeziku rajni dr. Lampe, „D. in S.“ V. 558 id.

vladati dvoličnost, pri tvorbi besed pa odločuje dandanes, ko se toliko piše, največ raba. — Razume se, da se naša trditev ne sme obrniti! Pravopis in slovnica obstojita seveda za vsakega pisatelja, samo da še nihče ni zato pisatelj, ker ju zna! In tako hudo tudi v 20. stoletju ni, kakor je bilo po Levstikovem zabavljanju („Zvon“ 1870, 277): „Pisati sme pri nas vsak, kedor zna čerke delati. Ne gleda se na slovnico in pravopis, nego na serce“!

Razvoja našega slovstva in našega književnega jezika ni vsa naša pravopisna borba nič ovirala. Naši pisatelji v ožjem pomenu so se bore malo brigali za ta prepir; malo pošalili so se včasih z njim (Šorli „Človek in pol“!) in potem pisali mirno ali nemirno — po svojem temperamentu — dalje. — Uredniki so pač natihem ali javno včasih porobantili, ker desnica, ki je držala pero, včasih ni vedela, ali naj seže levica po Levčev „Pravopis“ ali ne. Pa svet ne vprašuje po križih in težavah odgovornih in neodgovornih urednikov; zato so si ti naposled po svoje ali po pritisku tiskarne in še višjih vplivih nekako uredili svoj pravopis. Krvavelo pa je rudečilo po rokopisih! Vsled tega so godrnjali nekateri „pisatelji“; kajti kakor uredniki v kaki zaupni uri v tih kamrici potožijo, velja še dandanes isto, kar stoji v „Novicah“ l. 1881, 35: „Naši pisatelji, vešči in nevešči, so jako občutljivi in vsakdo želi, naj se natančno vse tako tiska kakor je on zapisal; urednik bi mu ne smel ničesar spremeniti“. . . Godrnjali so in še godrnjajo — slovenski svet pa je stal mirno, kolikor ga je!

Ali šola se je majala? Saj je bila često — baje — šola ona svetinja, za katero se bije pravopisni boj. Ej, ni bilo in ni tako nevarno! V srednjih in polsrednjih šolah imamo svojo Sketovo slovnico in ljudske šole imajo svojo; po njih se je poučevalo prej in se poučuje zdaj; po najnovejši izdaji se vselej popravi, kar se ne zлага z njo v starejših, v dvomljivih slučajih pa se pové in prizna — bodimo vendar pametni — dvomljivost. — Potem: učitelj izgovarja besede tako, da se strinja njegov govor z njegovim ukom, in

učenci se v šoli ravnajo gotovo po njem. Zuna ne? Izprva gotovo ne, ako se namreč učiteljeva izreka razlikuje od učenčeve. Mari naj tarnamo zaradi tega? Kdor hoče preobračati svet in si, ker tega ne more, sam ogrenjevati življenje, ta naj tarnaj! Vsaka stvar potrebuje časa in često je dobro, da se učenec ne oklene kar trdno učiteljevih naukov.

V našem pravopisu torej v resnici ni take revolucije, kakor se je javno povdarjalo in kakor včasih kdo že zaradi ene oblike — s pestjo povdarja. Pazljiv motrilec mora nasprotno priznati, da se je v zadnjih letih naša pisava prav zelo zenoličila in v raznih dvomljivih točkah privedla do stalnosti. Zasluga za to gre — Levčevemu „Pravopisu“; piše se zdaj le: „v Celju“, „pri beli mizi“, dobro se razlikujeta: „daljni“ in „daljnji“, „sporeden“, „vzporeden“ itd. sploh docela, vse kar se dobi v pridejanem „Slovarju“. Zdaj imamo pripomoček, ki pove v večini dvomnih slučajev, če drugega ne, mnenje odličnega slovstvenika. Tako sega vpliv te knjige mnogo dalje in globlje, kako se misli ali — priznava. Polagoma se pripravljajo tla za konsolidovano pisavo!

Naj mi tudi „žuga visla“, meni se celo zdi, da je za naš jezik in pravopis precejšnja korist, ker se vpeljuje „Pravopis“ tako počasi, že nad 4 leta. Privadimo se ga ne čuteč, tako da si bo naposled vsak pisatelj ali urednik skoraj laskal, da ga je vvedel sam. Ni pa treba, da bi se sprejelo naravnost vse, kar stoji v onih 801 §§ in v „Slovarju“. Praksa v zvezi s teorijo pokaže, kaj se bo dalo vzdržati, kaj ne. Občinstvo in pisateljstvo tvarja poskuševalni komite, ki izreče naposled svojo sodbo. Pravopisni boji pa naj le bodo; potrebni niso bili, ali stvari tudi niso in — če jih Bog še kaj da — ne bodo škodovali. Preko oseb in osebnosti pa gre mirno tek časa.

Če je stvar taka, čemu je bilo toliko hrupa, toliko trpkih in rezkih besed, kakor jih je izzval malokateri izmed mnogoštevilnih preprirov v našem slovstvu? Da to razumemo, moramo se povrniti nazaj v rojstno dobo našega „Pravopisa“.

(Dalje prihodnjč).

NADA.

Spisala Zofka Jelovškova.

DRUGI DEL.

I.
Nada je bila že skoraj tri leta na deželi in poldrugo leto je minilo, odkar je bila nastavljena v odlegli hribovski občini za poštarico. Pusto je bilo v tem kraju. Kakor da je življenje zaostalo in zaspalo v teh samotnih, raztresenih vaseh. Dnevi in meseci so potekali vedno enaki, mirni in dolgočasni. Poleti je imela svetle batistne obleke, pozimi debele flanelaste bluže, poleti rumene, izrezane čeveljčke, pozimi galoše — in to je bil tudi edini razloček. Spočetka je vzela vselaj klobuk in rokavice, kadar je šla na svoj običajni opoldanski izprehod, zadaj za vasjo, okrog pokopališča in nazaj, zdaj je vzela ruto, in rokavice je nosila samo pozimi.

Sploh se je pokmetila.

Dela ni bilo mnogo in spočetka je mnogo čitala. Potem pa ji je zmanjkalo knjig, od plače si jih ni mogla kupiti, izposoditi jih ni bilo kje. Učitelj je bil naročen na „Rodoljuba“, za „Narod“ ni bilo denarja; — imel je šest otrok, sam drobiž. Žena njegova je imela mnogo dela in skrbi in če je prišla na pošto, je samo tožila in jo blagrovala, da ni omožena in nima pokore z možem in otroci.

Župnik je bil naročen na „Slovenca“ in „Dom in Svet“, ali čital jih ni.

„Veste, plačam za to, da ne pridem na preveč slab glas pri ljubljanskih gospodih,“ ji je rekel nekoč. „Že petintrideset let sem na tej župi, zakaj bi čital! Kakšna dobra kapljica in včasih kakšno piščice, to človeka še malo razveseli, drugega ni tako nič na svetu. Veste, jaz vam povem, vse je neumno! Nekdaj, še na gimnaziji, sem se naučil francozki in ruski. In v te hribe sem privlekel polno takih knjig seboj. Deseto leto, menda, sem jih vse pokuril! In zdaj, če mislim takole, kakšen sem bil pred tridesetimi leti, veste, pa se smejem. Ali sem bil tepec!“

Čuden filozof je bil ta župnik. Včasih ga je Nada srečala pri kaki ogradi in potem jo je zaustavil.

„Ali ste se že navadili tega kraja?“

„Dà. Ali vedno ne ostanem tukaj.“

„To se razume, da ostanete.“

„Ne, ne ostanem. Če bi vedela, da bi morala vedno ostati tu, pa skočim kar v vodo.“

„Oho! To ne gre tako hitro! In potem končno, kdo vas bo pa vprašal? Kdor pride sem gori, pa ostane. Je vse zastoj. Pa ga glejte učitelja,“ pokazal je nanj, ki se ga je videlo, kako je na dvorišču, zadaj za šolo, cepil drva, „ali ga vidite! Takole pred desetimi leti, ko je prišel sem, kako je bil gosposki! Celó cilinder je nošil ob velikih praznikih in še sanjalo se mu ni, da ostane tukaj. Kakor da bi prišel na letovišče, se mu je zdelo. Imeniten zrak imamo tukaj, zdravo vodo, bil je navdušen. Premislite, še celó nekako apostolstvo je uganjal. Stare analfabete je pridobival za abecedo, otrokom je kupoval knjige, pripovedi, pesmice. Pa ga je minilo. Kaj bi ga ne! Ko sem prišel jaz semkaj, sem tudi mislil: prijatelj naroda boš, delal boš za kmeta. Veste, na prižnici sem jim pripovedoval, naj okna odpirajo, naj se umivajo, kopljejo, naj ne zajedo precej kar pol dote na ženitovanjih. Naj ne opravljajo, ne skoparijo, naj se ne tožarijo, da je to Bogu še ljubše, kakor litanije, maše in božja pota. Svete sem jim dajal, pisma sem jim pisaril, semena priporočeval. Pa me je minilo! Pošteno me je minilo! Rekli so, da sem antikrist, da moram biti nor, ker niti bere ne pobiram tako, kakor drugi, in če človek zase ne gleda, kaj bo vedel za druge! — Enkrat so bile koze v župi. Nalezljiva bolezen, pazite, ne hodite v hiše, kjer so bolniki, sem pripovedoval. Oni pa so govorili, da jih odvracam od dobrih del, da delam zdražbe, da podpihujem. Pa sem se naveličal. Proč se mi je hotelo, v prijaznejše kraje, kjer so pametnejši ljudje. Ali me je že držalo. Prikovan sem bil in kakor zaklet v ta kraj. Veste, nevarno je v hribih. Če enkrat sedite, pa ste pribiti! Nikoli več nikamor.“

Tako ji je pripovedoval župnik.

„In sploh je pa vse eno,“ je pristavil, „če ždite kje v kakšnem takem zakotju, kakor mi zdaj, ali pa, če se pehate doli kje med ljudmi, ki so študirali latinske šole ali višjo dekliško.“

Z župnikom se je še kdaj tako pogovarjala, vsak mesec dvakrat, trikrat. In duševno je bil mož svež in tudi njegova čudna, zagrizena modrost je bila duhovita in zanimiva. Učitelj je bil

DUNAJ: DVORNI MUZEJ
S SPOMENIKOM MARIJE TEREZIJE.

mного dolgočasnejši, ubit in zlomljen. Šest otrok in majhna plača, to podkoplje! In tisto majhno stanovanje, kjer je bil vedni otročji jok in je večno dišalo po plenica!

Malobeseden je bil in z Nado se je razgovarjal samo o vremenu. Največkrat ga je videla gori na vrhu nad vasjo, odkoder se je videlo daleč po zaraščenih hribih, po katerih so se skrivale umazane bajte. Gledal je v daljavo, Bog ve kam. Njegove oči so vedno gledale v daljavo, želele so si nekam, proč od tega kraja in življenja, ki mu je bilo pusto in žalostno. In še zdaj je pošiljal neumorno prošnje, da ga prestavijo v trg ali v mesto, kamorkoli: — med ljudi, kakot je govoril. Šolski nadzornik se je smehljaj, kadar je o priliki inspekcije poslušal njegove tožbe in želje.

„Kaj bi ž njim v mestu? Saj še stati več ne zna, pokmetil se je!“

Samo enkrat se je razgovarjal z Nado.

Prišel je prašat na pošto, če je prišel „Domoljub“. Pisem ni dobival skoraj nikoli. Ta dan pa je bilo neko poročno obvestilo zanj.

„Moja ljubica se je omožila,“ se je zasmejal nekako čudno in rezko.

Nada ga je začudeno pogledala.

„Moja prva ljubezen“, je rekel. „Sestra mojega sošolca. Ali bi verjeli? Ni hotela v te hribe, v mesto pa nisem mogel. Pustila me je, takorekoč. Jaz sem čakal, potem sem še enkrat vprašal, če je res konec vse tiste — velike ljubezni, ki je bila med nama. Še odgovorila mi ni! In čez leto sem se oženil. Mesarjeva hči je bila. Njen oče je nosil havelok. Denarja pa ni imel in tako ga je odneslo nekam na Dolenjsko stran, hči pa mi je ostala. Saj jo imam rad, svojo ženo, vsako leto imava otroka. Niso posebno lepi. Eh! Srečno rodbinsko življenje! Jaz cepim drva, ona pita dva prašiča, da ima zabelo in iz enega obu-
te v obleko. Moja prva ljubezen je znala klavir in citre in laško. Ali smo včasih peli! Moja žena pa ni bila učena nikoli, — žalibog, — in za laške romance nima smisla. Jaz tudi ne več. Eh! Kje so tisti časi! Ali fletna dekle je bila pa res, moja žena, — danes sva stara in grda oba. Tako je! Veste, tista moja prva ljubezen, saj ima tudi že čez trideset, je pa še vedno lepa. Lani, ko sem bil v Ljubljani, sem jo obiskal. Žal mi je bilo potem, ker jo je bilo menda sram, da me je imela enkrat rada, mene, takega kmetavza!“

In zasmejal se je.

Še nikdar ga ni Nada slišala, ba bi bil govoril toliko naenkrat.

„Ali ste jo imeli jako radi?“ je vprašala skoro nehote.

„Jako sem je imel rad, jako. Kako bi je naj ne imel rad! Posebno, ko sem prišel sem, v te hribe, ko po mesece nisem govoril z omikancem. Ves dan sem mislil na njo, ves dan in vse noči. Eh! Takrat sem imel luno strašno rad! Bleda luna, oh! Poetični večeri, bele noči in zvezde migljajoče! Hodil sem okrog po gozdih, na vrh hriba sem hodil, pa sem gledal čez bregove, ki so v mesečini tako lepi, da človeka srce boli in je vesel in srečen obenem. Pa sem mislil na njo. In zjutraj sem hodil gledat, kako solnce vzhaja, — lepe solnčne vzhode imamo, gospodična! — Ali jaz jih ne hodim več gledat, in zvečer ob devetih že spim. Včasih se pripeti, da se mi kaj lepega sanja. Takrat je bilo vse lepo, bdeč in speč sem hodil v krasnih sanjah.“

Naslonil se je na okno in je pogledal ven.

„Zdaj ni nič več lepega. Tudi tisto, kar je res lepo, ni več lepo. Ta kraj, to hribovje, prav nobenega čara nima več zame in povsod je strašna puščoba.“

„Pustila me je, moja prva ljubezen. In menda je bilo prav tako. Če takole pomislim, da bi ona nosila s tistimi lepimi, belimi rokami, ki so znale tako nebeško igrati na citre, da bi nosila sedaj pominje, kakor moja žena, ali prala plenice že šestemu otroku ali šivala moje cajgaste hlače! Prosim vas, kaj ne bi bilo greh, da bi jo vkoval v tako življenje?! . . . Ali ste bili že kdaj zaljubljeni?“ je vprašal Nado.

„Da,“ je rekla presenečena

„In ste še?“

„Ne. Že dolgo ne.“

„Končno je vse jedno. Ali če ostanete še kaj časa v našem kraju, vam bi prorokoval, da boste vzeli vaškega krojača za moža, — če je mlad in ni pregrd, — ali pa v najboljšem slučaju orožnika, ki pije zjutraj pred kavo slivovko ali brinovc, čegar največja duševna hrana je dunajski „Weltblatt“ in ki bo ponosen na vas, ker ste nosili klobuk in rokavice vse svoje življenje. Nikar ne govorite! Čez par let bi ga vzeli. Človeku se stoži po nekom, ki bi ga mogel imeti rad. In kjer ni izbiranja, obesi se človek na ono, kar ima nekaj romantičnih pentelj in to je za udico dovolj. Samo to je, da tiste romantične cunje kmalo razpadejo, strahovito hitro jih je konec; in potem so samo skrbi pred vami vse življenje, skrbi, praznота, zapuščenost in nobene nade, nobenega svetlega cilja. Tako življenje, kakor ga imam zdaj jaz, ki moram sedajle domov popravljat zapackane

zvezke in pazit na otroke, ker pojde žena v sosedno vas kupit par mernikov krompirja.“

Odšel je in Nada ga je videla, kako je pripognjen, v stari ogoljeni suknji, v robatih kmečkih čevljih, s hitrimi koraki izginil za sosedovim skednjem.

Par dni je bila vznemirjena zaradi tega dogodka; dolgo je stala vsak zvečer v svoji podstrešni sobici pri oknu in je gledala čez hribe. Pekoča grenkoba ji je polnila srce. Tako tečejo najlepša leta, potekajo prazna, brez veselja, brez sreče. Ničesar ne prinašajo, dasi bi imeli prinašati dehteče rože, solnčne dneve, bogate doživljaje, srečno ljubezen.

Obstalo je to življenje v hribih, ulenilo se je. Človeška duša utone v tem dolgočasnem miru brez življenja, kakor v globokih, stoječih vodah. Želje utihnejo, sanje se utrudijo. Dan, kakor dan, v letu, v zimi. Isti ljudje, iste besede vsak dan. Čaka se, čaka, a nič ne pride, nikdar ne pride nič v te odlegle kraje. Nič se ne zmoti sem v stran, kjer žive ljudje po sedemdeset, osemdeset let in ne dožive niti enega dogodka. In v srcu postaja pusto. Ni veselo ni žalosno, nemo je in topo. Vse gluho naokrog, nikjer človeka. In če zakričiš med te ljudi, ne oglasi se nihče. Trdi so in topi.

Tako je mislila Nada in legala zvečer ob devetih spat, ker ni bilo nikogar, ki bi se bila lahko pogovarjala z njim, a samotne ure so dolge. Niti sanjalo se ji ni nikdar nič. In tudi misli so prihajale redkoma. Včasih se ji je zdelo, kakor da spi z odprtimi očmi. Zagledala se je v doline in neko sladko pozabljenje jo je prevzelo, in ko se je predramila, ji je bilo kakor da je spala kdo ve, kako dobro.

In vedno dolgočasneje je postajalo; ta sladka duševna lenoba, ki je dušila vsa čustva in ležala kakor težka mora nad vsem mišljenjem, jo je obdajala, kakor mehkužno ovzdušje, ki človeka vedno bolj ali neopaženo ugonablja.

Župnika je mučila putika, da ni hodil več na izprehode, v župnišče pa Nada ni zahajala. Učitelja po onem njegovem pripovedanju dolgo ni bilo. In ko je prišel, je bil v zadregi. Začel

je obširno o vremenu, da bo dež, ker so v dolinah megle. Potem pa je rekel brez vvoda:

„Zadnjič sem nekaj govoril. Neumnosti! Nikar ne mislite, da je bilo kaj pametnega ali kaj res! Tak sem včasih, ali drugače, moram reči, da sem lahko zadovoljen.“

Njegov obraz je bil zopet star, brez duše in brez izraza, samo na dnu v očeh je še nekaj ležalo — vse tisto, kar bi bil tako rad prikrl pred vsemi. Tudi pred seboj.

Enkrat, nekega dne se je pripeljala s pošto neka gospodična. Samo živinski mešetarji so se včasih pripeljali sem v hribe. Ali pa stare ženice so se vozile s pošto, ko so se vračale od zdravnika ali od konjederke. Zdaj pa se je pripeljala gosposko oblečena gospodična. Imela je rdeče lase, kakor ogenj, kodraste in bogate, ki so se visoko šopirili nad prebelim čelom. Bila je zelo lepa, četudi ne več v prvem cvetu. Imela je kakih osemindvajset let.

Nada je stala na pragu: že skoraj pol ure je čakala na postiljona, kakor vsak dan. Noben tujec ni nikdar prišel, ali njej je bilo vsak dan, kakor da mora kdo priti. Ko je videla gosposki zimski klobuk, se je začudila. Eh, morda kakšna kuharica, ki je slučajno odtod doma in zdaj v Trstu služi, pa se hoče postaviti med domačimi. Ali takoj, ko je ugledala tudi obraz, je videla, da je tujka inteligentna oseba.

Ko je poštni voz ustavil, je stopila tuja bleda gosposki naravnost k njej.

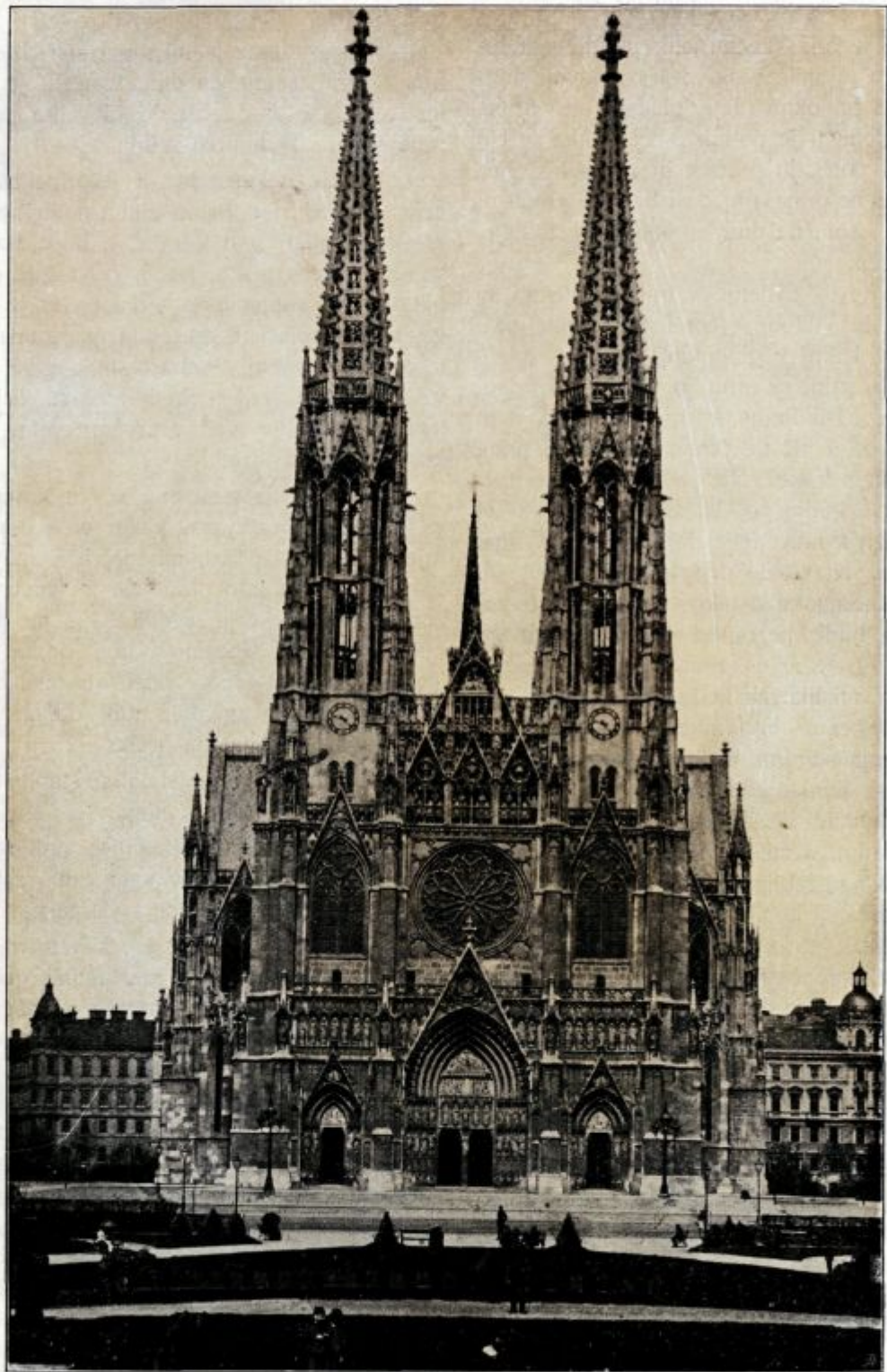
„Jaz sem vaša koleginja; doli sem v Rakitnji. Šele šest tednov sem tam, zato me ne poznate. Imenujem se Janja Černe.“

Nada jo je sprejela z veseljem in ko je izvršila delo v pisarni, jo je odpeljala gori v svojo sobico, da odloži Janja ondi svoj plašč in si popravi lase. Malo je bila v zadregi, ker je ni obiskala še nikoli nobena koleginja. In s to sta si bili popolnoma tuji. Vendar jo je bila vesela in rekla ji je to z odkritosrčnim in toplim glasom.

Janja pa je še bolj pobledela. Potem se je naslonila na mizo in je strastno zajokala.

(Dalje prihodnjič.)

DUNAJ: VOTIVNA CERKEV.

HERBST: NA PAŠNIKU.

SLOVANSKA TRAGEDIJA NA BALKANU.

Na slovanskem Balkanu se vrši grozna, še nikdar videna tragedija. Do neba segajo obupni vriski satansko trpinčenih in živinskoneusmiljeno klanih slovanskih žrtev! Preko vse Evrope se razlega jok sirot in vdov, — makedonska raja je dospela do zadnje postaje svojega križevega pota. Onstran srbske in bolgarske meje se vršé dan na dan prizori, ki vtiskajo neizbrisen madež in večno sramoto XX. veku.

In tudi med nas Slovence je dospel sedaj klic: „Bratje, pomagajte!“

„Slavjansko blagotvorniteljno društvo“ v Sofiji slika v svojem oklicu položaj v Makedoniji tako strašno, da se nam ledeni kri po žilah in da se pridružujemo še sami prošnji:

Slovinci, pomagajte!

Oklic sofijskega društva pravi:

„Klanje, zapiranje, ubijanje, omadeževanje naših žen, hčerá in sester, ki jih vlačijo v hareme ter jih poturčujejo, njihovo jokanje, ki nam razdira prsi, je dovelo trpina-ropa, da pride do spoznanja. Haremi so prepolni kristjanskih hčerá in v njih se zatira in skruni častni križ. Slovanski bratje! V Makedoniji gori živi ogenj in teče vroča kri. Turška vojska beži pred ustaši, a ubija starce sivih las, slabe žene in otroke, zažiga in požiga vasi in kočé, grabi govedo in žito, — za begajočo vojsko pa se vzdiga strašni krik: glad, glad, glad!“

Pero ne more narisati trpljenja in bede tega tlačenege naroda. Od 1895. leta do današnjega dne je poklanih 150.000 duš, do 2000 vasi uničenih in izpremenjenih v prah in pepel, med katerimi so oplenjena tudi mesta Bitolje, Kruševo, Mehomje in mnoga druga. Okoli 35.000 nesrečnih vdov, večinoma s tremi do štirimi otroci, ki so lačni, nagi, bosí, se potepajo kakor plašna zver po gorah in umirajo od lakote, ker so jim divje turške druhali ugrabile kruh ter vse opustošile in oplenile. Ako se zdaj, v tem skrajnem času, temu nesrečnemu narodu ne priskoči v pomoč, izgine z lica zemlje. Samo k vam, istokrvni bratje, samo k vam prihajamo s prošnjo: pomagajte trpinčenemu makedonskemu robu, da ne izgine! Vsa Makedonija in Odrinsko okrožje sta v živem plamenu in s krvjo oblita. Kristijanska trupla pokrivajo polja in nad njimi se zbirajo črni krokarji in orli, namesto grobarjev in duhovnikov. Usužnjence vežejo na debla, pod njimi pa netijo ogenj in nesrečniki škripljejo z zobmi in njih strašni krik je čuti več milj daleč naokrog.

Bratje! V to stran meje se je rešilo več nego 100.000 beguncev, ali v kakem stanju so?! Nagi, bosí, lačni, ranjeni, z bolnimi otroci v naročju, in vse to so skoraj same žene, katerim so možje poklani!

Turške vojašnice so prepolne žen in deklet, okoli njih pa je samo nasilje, zverstvo in neusahljiva strast besnega Turka, ki jih meče na cesto, ko si je nasitil živinsko strast. Strašno je

videti 4000 deklet, ki postanejo v kratkem posili — matere ter s krščenim svojim mlekom podoje plod prokletega turškega vraga. Zdravniške pomoči ni, pa tudi hrane primanjkuje. Kužne bolezni mečejo vsaki dan nesrečnike v grob. Zato, bratje, pomagajte, pomagajte in zopet pomagajte!! Svobodna Bolgarija ne more sama pomagati, ker je primorana vzdrževati vojsko, s katero čuva svojo mejo pred turškimi napadi. Makedonija je postala klavnica, kakor pred tremi leti Carigrad in Armenija, kjer je bilo poklanih nad 300.000 nesrečnih Armencev. Prav to misli napraviti Turek tudi v Makedoniji. Germanija pa gleda mirno na svojo korist, saj želi, da uniči Turek Slovanstvo v Makedoniji, da jo naseli s svojim življem.

Trkajoč na plemenito čisto slovensko srce, vpijemo k vam, bratje, pomagajte makedonskemu sužnju! Dobri Bog pa vam to povrne tisočkrat!"

To je krik obupancev!

Sedanja vstaja se je pripravljala že osem let! Narod, ki je živel pet stoletij v suženjstvu, je pobesnel. Železne okove so mu postale pretesne, zajedle so se mu pregloboko v meso ter izsiljevale preveč krvi. Evropa noče posredovati za pravično stvar Makedoncev, obljubljenih turških reform ni in ni, nasilstvo pa narašča . . . Zato so sklenili Makedonski Slovani geslo: Zmaga ali smrt!

Turki so pripravili svoje sedanje klanje s tem, da so lani zabranili 20.000 delavcem pasport v sosedne države, kamor so hodili vsako leto po zaslužku. Iz Carigrada so izgnali Turki 15.000 slovanskih mlekarjev. Nato so se pritihotapili v mirne slovanske vasi ter so pod pretvezo, da hočejo vvesti blagodejne upravne, politične in cerkvene reforme, pobrali prebivalstvu orožje, pokrali vse, kar je bilo mogoče odnesti, postreljali one, ki so se izkušali braniti, jim onečastili žene in hčere, zlorabili celo dečke ter končno upepelili po cele vasi.

Makedonski odbor, ki obstoja že nad osem let, je odlašal doslej s splošno ustajo. Po teh groznih dogodkih, ki so se na raznih straneh dežele zadnje leto ponavljali, je zbežala vsa inteligenca in mnogo naroda v gore. Odtod niso mogli Makedonci ne naprej ne nazaj, in preostalo jim ni družega kakor smrt od glada in mraza v skalovju ali pa ustaja in boj do krajnosti. Kocka je torej padla — po vseh gorah so vzplamteli kresovi, ki so klicali tlačene Makedonce, naj vržejo s sebe suženjski jarem.

Prvi boji so se bili v jeseni preteklega leta. Letos meseca marca pa se je začela ustaja iznova

v večji razsežnosti in z najhujšo strastjo. To je trajalo do meseca julija. Tedaj pa je prekoračila podivjanost Turkov vse meje; in začela se je občna ustaja. Dvignili so se najprej bitoljski, adrinski in nato solunski vilajet. Oboroženo prebivalstvo se je zbralo v gorah ter organiziralo čete, ki so napadale sovražnika. Čete so štejele po 30—100 mož, včasih tudi po 200—400. Tako močni oddelki so se spuščali v večje bitke . . . Spočetka se Turki niso nadejali tolikega odpora, zato so napadali kristjane brez strahu. Ko pa so se uverili o neomajni hrabrosti ustašev, ki so umirali pevaje za krst častni in slobodo zlato, so izpremenili Turki, jako slabi vojaki, svojo taktiko. Postali so previdnejši ter so napadali ustaše le tedaj, ako so bili po številu močnejši kakor nasprotniki. Svojo pozornost so obrnili Turki zapuščenim vasicam, kjer so ostali le onemogli starčki, bolne žene in nežni otroci. Začelo se je zopet ropanje, ki je bilo zvezano z uprav strašnimi grozodejstvi in požiganje . . . Tako je bežalo tudi zadnje krščansko prebivalstvo v balkanske gore, kjer se skrivajo sedaj starčki, ženske in otroci po skalovju brez hrane in brez obleke. Mnogo jih je že pomrlo v grapah od glada in mraza.

Tako je opisal sedanji položaj v Makedoniji bolgarski nadporočnik Kanazirov gospej T. dr. Jenkovi, ki se je mudila minulega meseca v Sofiji, Ruščuku ter na bolgarsko-makedonski meji. Predavanju, ki ga je imela ta gospa v Ljubljani dne 28. nov. t. l. o bedi Makedoncev, posnemamo še sledeče avtentične dogodke iz velike tragedije na Balkanu.

Nekemu duhovniku so Turki iztaknili oči, ga slekli in ga prisilili, da je korakal nag na čelu tropi oslepljenih makedonskih starčkov. — Makedonki v blagoslovljenem stanju so Turki ob živem telesu prerezali život in jo z mrtvim detetom zadušili. — Starca, imenom Stojan, so pobili na tla in ga zaklali, njegovo truplo pa vrgli v njegov goreči mlin. — Učitelju Marku so pomorili sedem otrok in ženo, njega pa na razteznicu mučili do smrti. — Lepo hčerko trgovca v Mehomju, Grafiro, ki je ustrelila na nasilnega mohamedanca, so Turki onečastili, jo nato privezali za noge na visok drog ter jo počasi umorili s tem, da so ji odrezali prsi, noge in roke. — Trem mladim Makedoncem iz imovitih rodbin so odrezali zverinski Azijatje glave, ki so jih natakneli na kole ter ž njimi pobijali umirajoče somučence. — V monastirskem vilajetu je 25. sept. minulega leta umrlo 365 oseb na razteznicah. — V nekem makedonskem selu so privezali Turki

na kole 10 otrok od 3—10 let, otrokom uasproti pa 20 njihovih mater. Krvoločneži so pod otroci zažgali slamo ter streljali sebi v zabavo vanje. Šele potem so pomorili tudi matere. Neki mladoturški častnik, vzgojen na Francoskem, je vpricho takega zverinskega početja zblaznel. I. t. d.

Bolgarija je sedaj polna makedonskih beguncev. V vasici Čepin blizu postaje Sarambej je videla slovenska predavateljica tabor beguncev. Na obeh straneh ceste je postavljenih nekaj šotorov, večina pa leži pod milim nebom. Begunci delajo vtis, kakor bi bili vstali iz grobov. Mrtvaško bleđi, suhi in prepadeni, napol nagi sede po tleh, buljijo topo predsé ter se tresejo od glada in mraza. Prestana groza, strašna bolest in obup jim je čitati z lic. Med begunci tvorijo ženske, otroci in starčki večino.

Verjetno je, da nitit urška vlada ne izve resnice o krvoločnem postopanju divjaške soldateske, ki smatra v svojem verskem fanatizmu

klanje kristjanov bogoslužnim in Mohamedu prijaznim delom.

Kako znajo posamezni turški poveljniki go-ljufati evropsko javno mnenje, dokazuje njihovo počenjanje v mestecu Malem Tirnovem, ki so ga oplenili ter v njem postrelili več oseb, potem pa si dali podpisati izjavo, da so kristijani napadli Turke. Nesrečniki so izjavo iz strahu pred grozno smrtjo na razteznicah podpisali, nekega bogatega trgovca, ki neresnične izjave ni hotel podpisati, pa so vrgli v ječo.

Trpljenje naših bratov v Makedoniji je torej zares vnebopijoče in kri bednih Slovanov kriči po maščevanju. Menda ni več daleč ura osvete, ko se iztrebi iz telesa Evrope gnjusni tur — civilizaciji in redu nepristopni in sovražni Turek.

Za sedaj pa je dolžnost Slovencev, da se odzovejo obupnemu klicu Makedoncev na pomoč ter da dejanjski dokažejo svoje sočustvo z bestijalno zatiranimi slovanskimi brati! K.

ŠTUDENT.

Starši so me v šolo dali . . .
Mati prosi, naj bom mašnik,
da pri svetem bi oltarji
molil vsaki dan za njo.

Sestra pravi, naj bom častnik
— ni ga fanta nad vojaka —.
Dekle misli: moj tovariš
ljubček njen lahko bi bil . . .

Oče kakor huda ura
gleda in grmi in treska . . .
Skoraj me je že prepričal,
da iz mene nič ne bo

Ljuba pa me sili, sili:
„Trudi, trudi se za kruhek!
Saj veš, kakšna skrb te čaka . . .
zibke skoraj treba bo!“ —

Marica Strnadova.

VEDNO DALJE.

Zakaj ni brez drhtečih lic prenesel
pogledov teh?
In od nemira se je plahe duše stresel,
ko čul je zvonki smeh!

Oči milina in nje dih omamen
ga v prsah žge;
strasti skeleči, pritajeni plamen
v pepel razdeva vse.

Življenja genij, vrni le minuto
vseh prošlih dni!
Tedaj je blagoslavljal noč prečuto,
ki mračni dan rodi.

Kot Ind je on, ki so od palm ga vzeli
v tečajni kraj
brez lotosa in nad, a mu razvneli
spomin na vzeti raj —

Kot Ind je on. Sred viher sap ledenih
in sred pustinj
molči. Vanj bije glas iz prsi njenih
— neznan, kot iz daljin.

Borovin.

GORENJA KRMA.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku.
Zbral dr. Franc Kos, c. kr. profesor. — Prva knjiga (l. 501—800). V Ljubljani, 1903. Založila in izdala „Leonova družba“ v Ljubljani. Tiskala „Katoliška tiskarna“. — Prof. Kos, zaslužni slovenski zgodovinar, se je lotil ogromnega, naravnost epohalnega dela: zbrati gradivo za slovensko zgodovino, nanizati listine in regeste, tičoč se Slovencev in njih sosedov od prvih časov, ko se najde ime Slovencev. Uporabil je torej spise raznih latinskih, grških, germanskih in slovenskih pisateljev, pisma, pesmi, letopise in kronike. Tako je knjiga polna velevažnih citatov in odlomkov, listin in regest. Pisatelj pravi: „Če se oziram na množino sedaj nabrane tvarine, sodim, da bode vsa zbirka, prinašajoča gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku, obsegala deset knjig.“ Prva knjiga pa obsega 415 str. velike osmerke! Kosovo delo obeta biti torej zares velikansko! In če se še pomisli, da pisatelj živi v Gorici, kjer ni velikih knjižnic, da deluje kot učitelj-profesor ter da si je moral pomagati le tako, da je za drag denar nakupil večino citiranih in uporabljenih knjig, da je moral delati le v svobodnem času, med počitnicami, potem pač zasluži gospod profesor, da mu je ves narod posebno hvaležen. Česar ves profesorski kolegij „Slovenske Maticе“ ni spravil skupaj, je opravil Kos sam. Zato: čast mu! Prvi del te knjige ima skupni naslov: Zgodovinski pregled. I. pododdelek obravnava razmere pred prihodom Slovencev. Najprej podaja Kos zemljepisne črtice, oblast vzhodnih Gotov ter verske in cerkvene razmere: II. pododdelek obravnava Slovence in njih boje z Bizantinci; III. pododdelek govori o nastopu Slovencev in njih naselitvi

v sedanjih slovenskih in sosednjih deželah ter o začetku krščanstva med njimi; IV. pododdelek pripoveduje važnejše dogodke ob slovenskih mejah (oglejska in gradeška cerkev po razkolu, začetek frankovske oblasti po Slovenskem) do konca VIII. stoletja. Drugi del knjige obsega seznam in karakterizacijo zgodovinskih virov. Ta dva dela tvorita vvod. Na to sledi gradivo, ki obsega 336 števil. Pod črto so zbrane razlage in razne kritične opombe. Končno sledi imenik krajev in oseb z opazkami. Tri stoletja srednjeveške zgodovine Slovencev obsega gradivo prve Kosove knjige. Poznejši pisatelj naše prve zgodovine ima zbrano tu na kupu dragoceno tvarino. Šele ko dobimo vseh 10 knjig Kosovega gradiva, pa bo možno lotiti se pisanja popolne kritične zgodovine, ki je doslej še vedno nimamo. Zato želimo gosp. prof. Kosu trdnega zdravja in vztrajnosti, da dovrši svoje delo s toliko ljubeznijo in vestnostjo, kakor ga je začel!

Učne slike iz nazornega nauka za I. in II. razred.
(Podrobni učni načrt.) Uredil Anton Maier. V Ljubljani 1903. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena? Zadnji dve leti se pojavlja na našem pedagoškem polju prav živahno delovanje. Slovenska Šolska Matica je pričela izdajati svoje publikacije; v nji je osredotočeno znanstveno pedagoško delovanje. Toda tudi v posameznih šolskih okrajih (n. pr. v litijem i. d.) je pričelo učiteljstvo pridno hospitirati ter zbirati in izdajati uzorne učne slike, ki naj bi služile mlajšemu stanovskemu naraščanju kot nekak kažipot pri pouku. Tudi ljubljansko učiteljstvo ni hotelo zaostati, ampak je kakor prej i slej pokazalo nevtrudno delavnost v prosepah šolstva. Pod vodstvom nadzorника A. Maierja se je v pretečenem šolskem letu shajalo to-

varištvu — šestokrat izmučeno po napornem celodnevem pouku — in zbiralo in sestavljalo tvarine iz nazornega nauka za I. in II. šolsko leto. Sad teh zborovanj in zasebne marljivosti zborovalcev je vodom omenjena knjiga. Ali je bila knjiga potrebna? — Gotovo! Sicer je imelo učiteljstvo vse polno nemških knjig, govorečih o tej disciplini, na razpologo n. pr. prav dobrega, toda obširnega Zimmermanna, zastarelega Saatzerja, izbornega Wiedemanna in Foesterja i. dr., toda vsak teh avtorjev obravnava tvarino drugače, tako da je bil učitelj prvorazredničar šestokrat v zadregi, kdo naj mu služi kot vzor. Moral si je torej tvarino krajevnim razmeram in zahtevam primerno šele izbirati in prirejati, kar pa je zahtevalo obilo časa, truda in spretnosti. Večkrat pa so ga tudi vsa literarna sredstva pustila na cedilu! Zato odkrito povemo, da smo se te knjige razveselili bolj ko kdaj druge, ker je eminentno praktična in je vzrasla na domačih tleh. Najvažnejši del jezikovnega pouka — temelj vsemu daljnemu jezikovnemu nauku — tvori nazorni nauk prvih dveh šolskih let. Zato ga mora vsak učitelj posebno skrbno gojiti. Dogajalo pa se je šestokrat, da je učitelj obravnaval obilico vsakovrstnih predmetov, a končno učenci niso znali niti o tem, niti onem predmetu ničesar povedati. Popisovalnemu nazornemu nauku se je dovoljevalo vse, pripovedovalnega pa potiskalo v kot! Največkrat pa se je grešilo proti koncentraciji pri tem pouku. Ta knjiga skuša ustrezati v prvi vrsti načelu: „Malo, a to dobro“ in podaja za I. šolsko leto odbrano učivo v 17 učnih slikah, ki so se, kakor zagotavlja predgovor — tudi praktički preizkusile. To je torej nekaj minimalni podrobni učni načrt. Izkušnja pokaže, ali se da tu tvarina resnično obravnavati s takim uspehom, da bo k sklepu šolskega leta vsak učenec obvladal navedeno tvarino.

Tvarina je krajevno in letnim časom primerno odbrana, vendar pogrešamo obravnave kake pomladanske cvetice, n. pr. zvončka, vijolice, trobentice, ki jih otroci pomladi radi nabirajo in prinašajo v šolo. Ako se je morebiti oziralo na neizogibno rastlinsko anatomijo in strašilo imenovati korenino, vlaknato koreninico, čebulo i. d. v I. šolskem letu — k čemur pa ni povoda, vsaj s pedagoškega stališča odločno ne! — bila bi se prav lahko v II. šolskem letu po obravnavi pomladi (VIII. učna slika p. 111—113) obdelala kaka karakteristična pomladanska cvetica mesto dveh kovin (zlato in svinec)! V dveh šolskih letih naj učenci nižjih dveh razredov spoznajo tri kovine (železo, zlato in svinec), cvetice pa nobene. Preveč dobrega! — Spretnejše se nam zdi odbrana učna tvarina za II. šolsko leto. Izvod učila se vrši prav spretno, nekako igraje, vendar bodo daljši stavki, kakoršni so n. pr. 7. v V., 13. v VII., 3. v VIII. in 4. v XI. učni sliki delali prvencem preglavico, zlasti pri ponavljanju, ko učitelj nima vseh učil pri rokah, da bi, kazaje na iste, podpiral učenca pri odgovorih! Zato naj bi se v ev. novi izdaji formulirani stavki kolikor možno še skrajšali. Praktično stran knjige povekšujejo srečno izbrane povestice, pregovori in uganke za pripovedovalni nazorni nauk. Sploh se je temu nazornemu nauku odkazalo več prostora — popolnoma pravilno — tudi s tvarino za memoriranje, ki je deloma tako izbrana, da služi tudi za petje (6 pesmic). Kako je zašla narodna „Marija, k Tebi vboge reve“ v učno sliko „Vrana“, ne umemo, akoprav uradni načrt ukazuje gojiti tudi cerkveno pesem — toda v I. š. letu menda ne, ka-li? Ker nazorni nauk oživljajo posebno priprosto risani predmeti iz obravnavane tvarine, pridejano je učnim slikam tudi 22 podob, ki jih bodo otroci risali z veseljem. „Obči del“ k tvarini nazornega nauka za I. šolsko leto, dodatek o petju v I. in II. šolskem letu in o napisovanju so dobrodošli splošni meto-

dični migljaji. Jezik je v obče gladek. Pojem „vrastla“ (5. formulirani stavek XV. učne slike) bode učencem težko umeven. Knjigo prav toplo priporočamo, zajedno pa i omenjamo, da bi nje vrednost prav nič ne zmanjšala imena posameznih piscev teh učnih slik. Veritas.

Archiv für slavische Philologie. XXV. Berlin. 1903. Weidmannsche Buchhandlung. Pravkar je izšel jubilejski zvezek, ki obsega 659 str. ter je tudi bogato ilustriran. Na čelu je slika dvor. svetnika vseuč. profesorja dr. V. Jagiča, v tekstu pa fotografije najodličnejših sodelavcev arhiva. Za slovensko filologijo so zlasti zanimivi sledeči članki: Zum Gebrauche der Verba perfektiva und imperfektiva im Slovenischen: P. Stanislav Škrabec; Die Ursache des Schwundes des prädikativen Instrumentales im Slovenischen und Serbischen: Dr. K. Štrékelj; Aškerc, Prešern's Dichtungen: Fjodor Jevg. Korš; Maksimović, Poetischer Hausschatz in serbischer Sprache: Dr. Ivan Prijatelj. — O Aškercovi-Schwentnerjevi izdaji Prešernovih poezij konstatuje profesor Korš, da je najpopolnejša in najboljše urejena izmed vseh, ki so izšle doslej. Prof. Korš pozna Prešernove poezije najtemeljiteje ter je izdal popoln ruski prevod Prešernovih pesmi.

Ivan Cankar: Hiša Marije pomočnice. Roman. — Za novo leto izide pri L. Schwentnerju nov Cankarjev roman, čegar dejanje se vrši v dunajski bolnišnici.

Josip Kostanjevec: Iz knjige življenja. II. knjiga. Po novem letu izide nova zbirka Kostanjevečevih novel pri Šeberju v Postojni.

Vladimir Romanovič Ščigljev. Nedavno je umrl v Peterburgu ruski pesnik, pisatelj in dramaturg V. R. Ščigljev, ki je dosegal zlasti v 70. letih s svojimi spisi lepe uspehe. Svoje črtice, povesti, karikature, pesmi in dramatične prizore je priobčeval v listih „Niva“, „Russkoe Slovo“, „Iskra“ in „Budilnik“. Znane so njegove novele „Čudoviti ključ“, „Sen Petra Ivanoviča“, „Prelestni šopek“ i. dr. Njegova veseloigra „Zaroka v pristanišču kaznjencev“ je ostala, odkar se je pojavila l. 1873. prvokrat na pozornici, stalno na repertoarju raznih gledališč po mestih in na deželi. Razun tega je izdal Ščigljev zbornik „Dvanajstorica“, ki obsega 12 kratkih gledaliških iger za otroke. Ščigljev je študiral na peterburskem gimnaziju ter je dovršil juridične študije. Potem pa se je posvetil popolnoma pisateljstvu. M. V.

Solovjev Vsevolod, sin znanega ruskega zgodovinarja, je umrl 55 let star. Bil je višji ruski uradnik, a se je bavil z uspehom tudi s pisateljstvom. Snovi svojim povestim in romanom je zajemal iz ruske zgodovine. Bil je dopisovalec „Nive“. Med ruskim narodom sta zlasti razširjena njegova romana „Mladi car“ in „Sergej Gorbatov“. Popularen je bil posebno med srednjimi sloji, ker je znal pisati vedno zanimivo, narodno, s humorom in vestno na podlagi zgodovinskih virov o najslavnejših straneh ruske preteklosti.

† **Jurij Vranič.** Konec velikega srpana t. l. so prinesli naši dnevnikarji vest, da je preminil dunajski meščanski učitelj, profesor Jurij Vranič. O njegovi smrti so poročali lakonsko, takisto, kakor o vsakem drugem smrtniku, čegar odhod iz solzne doline se jim zdi omembe vreden. O pokojnem Vraniču bi bili morali pač zabeležiti, da se je bavil svoj čas s pisateljstvom in pa da ga je nemška nestrpnost strmoglavila v prezgodnji grob.

„Letopis Matice Slovenske za 1870.“ je prinesel „izvirno povest iz 16. stoletja Mahmud, spisal Jurij Črnogorec“. To je bil Vraničev slovstveni prvenec, napisan v peti šoli pod vtiskom „Kirdžalija“ in Jurčičevih povesti, ki jih je tedaj strastno čitala mladina. Matica mu je plačala za omenjeni proizvod, če se ne motim, 50 gl. Večji

od materijalnega je bil moralni uspeh. Z živahnim navdušenjem pisana zgodovinska povest, objavljena v odličnem Matičnem zborniku, je zelo povzdignila Vraničev ugled med součenci. Za „Mahmudom“ je prišla v „Zori“ v enajstih številkah leta 1874. povest „Helena“ s polnim imenom pisateljevim. Odlomek te povesti je objavil Vranič že prej, namreč leta 1873. še na gimnaziji v dijaškem rokopisnem časniku, ki ga je urejeval sedanji sodni svetnik A. L. Pisateljevali so tedaj z Vraničem vred njegovi soosmošolci: Ivan Vrhovec, ki je premožgavši Shakespearja in Lessinga, spisal žaloigro iz dobe kmetskih uporov na Slovenskem, Andrej Bravec-Ložan, ki je objavil v „Zori“ lepo povest „Blaga osveta“, Franjo Cimperman, plodoviti pesnik, in dr. Poslednje imenovana sta preminila že pred sklepom šolskega leta 1873. Smrt jima je iztrgala pero iz rok, Vraniču pa ga je izvila borba za vsakdanji kruh. Iz pogimnazijske dobe mi ni znan noben spis njegov.

Vranič se je rodil dne 23. malega travna 1853. na Trebeljnem na Dolenjskem. Njegov oče, ljudski učitelj, se je preselil od tam v Preserje poleg Borovnice. Ondu je preživel naš pokojnik detska leta in sprejemal prve nauke v preserški šoli. Podkriška pokrajina mu je ostala nepozabna; o tem svedoči marsikateri prizor njegove povesti „Helene“. V srednje šole je šel v Ljubljano. Očetu, slabo plačanemu učitelju, je bilo pač težko podpirati dijaka ob obilni družini; imel je dvanajstero dece. Marsikdaj je spremljal gimnazijca Vraniča glad v šolo. Njegov součenec mi je pravil, kako mu je potožil nekoč, da nima zajutreka. V študijah je vrlo uspeval. V rokah mi je izvestje ljubljanske gimnazije za leto 1872., ki navaja Vraniča med 35 součenci na petem mestu odličnjaka. Po dovršenem zrelostnem izpitu leta 1873. je šel na dunajsko vseučilišče poslušat modroslovje. Hkratu se je oglasil za enoletnega prostovoljca. Po trimesečnem službovanju v vojašnici so mu dali trileten dopust. Tedaj bi bil lahko študiral, ali bil je brez pomoči. Moral se je vrniti z Dunaja v Ljubljano, kjer je nekaj časa poučeval na Waldherrjevem zavodu. Tedaj je obolel za legarjem. Ko je čez dva meseca okrevaj, naredil je izpit za ljudskega učitelja. Učiteljeval je potem na Gorenjem Štajerskem v Steiregu in Eisenerzu in se obenem pripravljaj za preizkušnjo za meščanske šole, ki jo je dostal v Ljubljani. V tem mu je potekel triletni dopust in moral je zopet obleči vojaško suknjo; a nosil jo je samo dva meseca. Posrečilo se je Vraniču, da je dobil trajen dopust in nato učiteljsko službo v Leopoldovem mestu na Dunaju. Tedaj se je zopet vpisal na vseučilišču. Bil je hkratu učitelj in dijak. Po tolikih ovinkih je dosegel naposled svoj prvotni smoter; dovršil je vseučiliške nauke z izpitom za višje gimnazije in postal učitelj na meščanski šoli v že omenjenem dunajskem okraju. „Ko sem to službo dobil, ne pojdem več z Dunaja“, pisal je tedaj svojemu očetu ves srečen. Na imenovani šoli je poučeval poleg drugih predmetov tudi francosčino, iz katere je bil napravil izpit. Mnogoletni učitelj meščanske šole v Leopoldovem mestu dunajskem, profesor Vranič bi bil moral pred štirimi leti postati ravnatelj; a ni mu se izpolnila ta popolnoma opravičena želja. Povedali so mu prav po „krščansko-socialno“, da ne more dobiti ravnateljske službe zato, ker je Slovenec. Vranič je bil zaradi tega nečuvnega preziranja globoko užaljen. Od tedaj ni bil več zdrav; nosil je v sebi kal bolezn, ki se je razvila naposled v smrtonosno sušico.

Že gimnazijca je dičila pokojnega Vraniča energija, ki mu je sijala s ponosnega, inteligentnega obraza. Svojce je ljubil. K očetu, ki še živi v pokoju v Št. Ruprtu poleg Št. Jurija na Štajerskem in ki mi je blagovolil sporočiti večino

tehle životopisnih podatkov, je večkrat zahajal z Dunaja na počitnice. Poslednjič se je zgodilo to dne 4. velikega travna 1902., ko je prišel na pogreb drage mamice. Profesor Vranič je umrl dne 24. velikega srpana 1903. na svojem posestvu v Domamilu pri Budvici na Moravskem, kjer mu je doma soproga. Vdovi je ostavljal sina šestošolca gimnazijalca na Dunaju in dvanajstletno hčerko. Bodi vrlému rojaku lahka slovanska zemlja moravska!

J. Pobljšar.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Slovenska drama. „Legionarji“, izvira narodna igra iz Napoleonovih časov, spisal Fr. Govékar, glasbene točke zložil V. Parma. Nova slovenska drama je doslej dvakrat napolnila gledališče. „Slovenski Narod“ in „Edinost“ sta prinesla o njej dvakrat izredno laskavo oceno, „Narodna Obrana“ v Oseku (z dné 21. nov. t. l. br. 267) pa je ocenila „Legionarje“ takole:

U svom prvom pismu spomenuo sam oskudicu slovenskih komada i slovenskih dramatskih spisatelja, pa sam medju slovenskim dramatičarima spomenuo i Govékara, čija se nova pučka igra „Legionarji“ davala ovih dana kao prvi izvorni komad v sezoni. Fran Govékar je jedna od najmarkantnijih ličnosti u slovenskoj literaturi. On je svestran: pripovjedač, pjesnik, dramatičar, urednik „Slovana“, tajnik dramatskog društva, duša slovenskog gledališta, a još je veoma mlad. Kao pripovjedač dobro je poznat i našim literarnim krugovima, dok je slabije poznat kao dramatičar, jer on piše eminentno pučke slovenske komade, dok velikih dramatičkih djela ne stvara. Njegovi dosadnji pučki komadi: „Deseti brat“ i „Rokovnjači“ već su davani gotovo u svakom slovenskom mjestu s liepim uspjehom. „Legionarji“ su, kako rekoh, „pučka igra“ u 4 čina z glazbom slavnog Parme. „Legionarji“ su predigra „Rokovnjačima“, jer u oba komada dolaze skoro sve iste osobe. To je komad iz dobe Napoleonova gospodstva. Evo mu sadržaja: Inžinir Basaj ljubi Lauru, kćerku pisara Raka, ali ima suparnika u osobi komisara Brnjača. Pošto Laura ne će Brnjača, izmisli ovaj osvetu. Basaju podmetne veliku novčanu svotu, a ujedno ga obtuži, da je ukrao novce, koje policija zbilja u njega nadje i vodi ga svezana izpred Laure na robiju. Laura je unesrećena, očajna — jer je bila s Basajem zaručena — a sad podli Brnjač, da joj „čast“ spasi, hoće ju oženiti, na što ona, tjerana neznačajnim otcem, pristaje. Medjutim je Basaj morao kao kaznjenik u rat proti neprijatelju. Njega Francuzi prvog rane, al on ipak ostaje na životu, dok Brnjač, koji je takodjer u vojsci, pribjegne neprijatelju. Legionarji se vraćaju, s njima i Basaj, koji, našavši Lauru umiruću, bježi, viđevši ju još jednom, medju „rokovnjače“. U komad je zgodno upletena osoba krojača Ježa, koji se junači jezikom, ali bježi od kugle topovske; uo uspije mu, da prevari svoju jezičavu Barbu i s legionarjima ode u Italiju. Kad se vrati, već je čitav Talijan, a njegova stroga Barba topi se od veselja. Kazalište bijaše prigodom premijere dubkom puno. Mnogo efekta učinila je četa legionaraca svojim liepim pjevanjem, zatim krojač Jež i ona bitka u trećem činu. Iza tog čina morao je autor, srdačno pozdravljen, izići na pozornicu.

Igralo se jako dobro. U prvom redu je Laura gdjice. Rückove bila veoma vjerna, a podupiraje ju Basaj, gosp. Čonkski i Brnjač, g. Boleška. G. Verovšek, u ulozi Ježa, bio je nenaknadiv, osobito u onom momentu, gdje pripovieda polu-talijanski, a polu-slovenski svoje „ratne“ zgrade — tada se kazalište orilo od silnoga smieha. Gospoda Lier i Dragutinović, te gospodje Dragutino-

vičeva i Danilova i gdjica. Kreisova bijahu dobri u svojim čednim ulogama, kao i gospoda Iličić i Nučić kao „legionarji“.

„Njegova hišna“ (Nelly Rozier) je burka tovarniške tvrdke Hennequin-Bithaud ter je spretna parafraza njihovih burk „Coralie & Comp“ in „Njegov dvojniki“, torej nič novega, toda velespretno razpleteno in polno komičnih, včasih tudi predrastičnih prizorov. Burka se je prav dobro igrala. Naslovno ulogo je predstavljala z decentno hudomušnostjo gdč. Rückova, ta naša najmarljivejša in splošno dobro uporabna igralka, njenega ljubimca-vetrnjaka g. Čonskij, ki sodi najbolj v lahek konverzacijski žanr; — gdč. Kreisova, g. Boleška in g. Dragutinovič so se za svoje uloge uspešno potrudili.

„Morska deklica“, veseloigra dr. Jos. Štolbe, se je igrala lani neprimerno boljše. Gdč. Rückova v naslovni ulogi, g. Lier in g. Verovšek pa so se vzdržali na lanski višini ter pripomogli izvrstni češki igri do uspeha.

Slovenska opera. „Bohème“, opera Giacomo Puccinija. Znana laška libretista Giacosa in Illica sta tu sestavila pozamezne prizore iz Murgerjevega romana „Vie de Bohème“ in jih vdela v okvir štirih slik. Brez pomisleka rabimo lahko besedo „slika“, kajti res z živimi, slikovitimi barvami se nam predočuje pestro življenje pariških, mladih umetnikov. Lahkomiselnost in dobrosrčnost sta poglavitni lastnosti „junakov“ v tej operi, in Puccinijeva melodijozna glasba priveda toploto in življenje vsemu, kar ubira najžnejše in najčistejše strune naše duše. V vsej lahkokrili živahnosti, kakor tudi v iskreni žalosti so nam impulzivne narave teh umetnikov-mladencev velesimpatične, saj je komponist vsakega obdal z vncem glasbenih cvetk, katerih vonj vpliva na vsako čuteče srce še dolgo potem, ko je utihnila že zadnja struna. — Puccinijeva glasba v tej operi je slična travniku v svitu spomladanskega solca, polnemu pestrih cvetic. Melodija sledi melodiji, a ne moti nobena, tudi tedaj ne, če ni za dotično ubranost dramatiškega razvoja karakteristična. Nikdar ne pada komponist v trivijalnost in nikdar ni nezanimiv. Glavni faktorji in glavni momenti opere imajo svojo vodilno misel, ki tvori v daljšem razvoju dejanja simpatične reminiscence. — Pevci in orkester imajo dokaj teške uloge, ki so se na našem odru izvedle prav dostojno. Glavne pevske uloge so bile poverjene gospodoma Orželskemu (pesnik Rudolf) in Angeliju (slikar Marcell) ter gospej Skalovi (Mimi) in gospodični Kalivodovi (Musette). Vsi štiri umetniki so bili vsak na svojem mestu; odlikovali so se v pevskem, kakor igralskem oziru. Gospodje Štamcar (muzik Schaunard), Patočka (filozof Collin) in Lier (Bernard in Alcindor) so imeli manjše pevske uloge, ki so jih pa izvršili dobro.

Kot tretja, velika opera je prišla v letošnji seziji na vrsto Smetanov „Dalibor“. Ta opera zavzema v glasbenem svetu častno mesto med prvimi umotvori na tem polju in stoji tu nedotakljivo v svojih glasbenih krasotah. Našemu, operno jako dobro izobraženemu občinstvu je „Dalibor“ zelo priljubljen in dobroznan. Ker nam je prostor za oceno delovanja slovenske opere zelo omejen, porabimo današnjo priliko in posvetimo dovoljene nam vrstice ne toliko umotvoru, ampak tem več našim pevkam - umetnicam in umetnikom-pevcem, ki smo jih sedaj slišali že v treh velikih operah, namreč v „Otelli“, „Bohème“ in „Daliborju“. — Najprvo omenjamo, da je bila predstava „Daliborja“ v celoti dostojno izvršena in je pridobila na svoji dovršenosti po dičnem gostu, namreč po gospodu Levu Pestkovskem, članu kijevskega gledališča. Gospod Pestkovski je bil pred leti zelo priljubljen član naše opere. Njegov sonorni

bas je očaral poslušalce že takrat, kakor tudi v zadnjem „Daliborju“. Muzikalično predavanje in premišljena igra pa ga dela vsakomur simpatičnega.

Naša primadona, gospa Marija Skalova je nastopila v vseh treh operah v glavnih ulogah, kot Desdemona, Mimi in Milada. Imela je v teh krasnih pojavih priliko, pokazati se kot dramatična in lirčna pevka. Njena zunanost jo predestinira za dramatične vloge, a gospa Skalova ima v svojem petju mnogo čustva, tako da se ji posrečijo tudi lirčne partije. Ne manjka ji one srčne toplote, ki jo zahteva lirčna glasba, a malo preveč te mehko in na nepravem mestu ji vzame semtertja vrh največjih akcentov v dramatičnem razvoju. Nastop gospe Skalove je vedno fin, eleganten in primeren, njen glas je poln one simpatične milobe, s katero si pridobiva poslušalca. Gospodično Marijo Kalivodovo smo slišali kot Musette v „Bohème“ in kot Juto v „Daliborju“. Enkrat kot pariško razposajenko, drugič kot pristo kmečko dekle. Gospodična Kalivodova je na odru šele začetnica; temu pripisujemo, da se ji glas včasih tresne in da nam to tremoliranje ne da vedno čvrsto uživati milobo njenega zvonkega glasu. Prepričani smo pa, da gospodična pevka to edino svojo napako v kratkem premagaja; jamči nam za to njen veliki gledališki talent, kateri nam izdaja vsak hip, da pulzira v nji prava gledališka kri. Ta nadarjenost v zvezi z ljubko zunanostjo pa daje gospodični Kalivodovi jamstvo v gotovo, blestečo bodočnost na opernem odru. Gospod Stanislav Orželski razpolaga z junaškim tenorjem prve vrste. Z veliko gotovostjo zastavlja gospod pevec svoj glas in ga umetniško modulira, neizmenjajoč barve zvoka iz najfinejšega pianissima v mogočen fortissimo. Ne moti nas v tem, če se mu tuintam ne posreči višina; tu mu je postavljena fizična meja, za katero ni odgovoren pevec-umetnik. Igra gospoda umetnika je živahna in vsaki ulogi primerna. Gospod Orželski je izborno nastopil v vseh treh imenovanih operah v glavnih ulogah, namreč kot Otello, Rudolf in Dalibor. Gospod Oskar Angeli, naš baritonist, se je ljubljanskemu občinstvu hipoma prikupil. Njega nastopanje kaže o veliki rutini, na odru počuti se gospod umetnik kakor doma. K temu pa razpolaga gospod Angeli z baritonom velike milobe in baržunastega značaja. Tudi gospod Angeli je nastopil v vseh treh operah in sicer kot Jago, Marcell in kralj. Umljivo je, da je gospod Angeli po svojem dosedanjem poklicu bolj udomačen v laških operah. Vsled tega nam je tudi v „Otelli“ in „Bohème“ z veliko briljantnostjo predstavil svoji ulogi, v katerih je dokazal, da je pevec-umetnik, kojega ne prekosi kdo tako kmalu. O drugih članih naše opere si pridružujemo kritiko, ker so do sedaj nastopili v premalih ulogah, da bi se mogla izreči o njih objektivna sodba. Zbor in orkester delujeta pod mnogokrat priznanim vodstvom gospoda kapelnika Hilarija Beniška prav eksaktno, in ni najslabše, kar omenjamo na zadnjem mestu, to je spretno režijo gospoda Frana Liera, ki kot vsestranski umetnik nastopa tudi v operi z zasluženim uspehom.

—v.—r.

Zdravice za petje in klavir zložil Viktor Parma. Zaloge in lastnina Otona Fischerja v Ljubljani. Cena 3 krone. (Litogr. ustav. C. G. Rödera v Lipskem). Naslovni list krasi barvana slika. Pod lipo na deželi poje šestorica veselih mladih gospodov ob spremljevanju kitare pri kozarcu rujnega vinca, mimo gresta fant in dekle v lepi gorenjski noši. Na dvanajstih čedno in lepo preglednih tiskanih straneh je šestero pesmi: To sladko, zlato vince (I. N. Resman). Sozidal sem si vinski hram (V. Kurnik). Oj zlata vinska kaplja ti. (T. Doksov). Slovenc Slovenca vabi (A. Slomšek). Povsod me poznajo (Dolenjska). Natočimo v čaše svoje (A. Funtek).

Pesem „Oj zlata vinska kaplja ti“ nam je že dobro znana iz „Rokovnjačev“ in je brez dvoma najboljša v tej zbirki. Že manj znana je pesem „Natočimo v čaše svoje“ iz opere „Urh grof Celjski“, ki se odlikuje po krasnem tekstu; dobro, da je našla prostora med temi zdravicami. Druge pesmi, izvirni „Dolenjsko“, so precej v dunajskem žanru in maniri uglasbene. Najbolj se prilagajo za visokega baritonista; pomaga pa pri refrenu tudi zbor ad libitum (le pri „Dolenjski“ ne). „Dolenjska“ je v narodnem duhu dobro uglasbena, izimši srednjega dela „Mam žnabile ko škorje —“, (ali je morda narodna Dolenjska, mi ni znano).

Tekst pesmi „To sladko, zlato vince“ ni posebno dober, manjka tudi posameznim kiticam logične zveze; napev je pa razmeroma krepak, živahen, posebno če ga zbor prav animato podkrepi. Drugi del pesmi „Sozidal sem si vinski hram“ je trivijalen, čim je prvi del besedam primerno uglasben, še celo v molu in melodično lep. Ta pesem se poje z uspehom v „Legionarjih“.

Vobče so vse melodije prijetne in lahke, spremljanje na klavirju pa ne dela težav. Ta zbirka „Zdravic“ bode dobrodošla našim društvom, kakor tudi veselemu omizju prijateljev pevcev in posamezniku, ki ima dober glas in je rad dobre volje pri „zlati vinski kapljici“.

P—r.

TEHNIKA.

Vplivanje elektrike na rast rastlinstva. Merodajni tehniki se bavijo s takozvano „elektrokulturo“, t. j. z vplivanjem elektrike na rast rastlinstva že od dobe Grandena in Laclercqa. V časopisu „Electrical World and Engineer“ opisuje E. Guarini novejši poizkuse švedskega zasledovalca Lemströma, ki se že celo desetletje bavi specialno z eksperimenti na tem polju. Ugodno vplivanje elektrike na rast rastlinstva pripisuje Lemström olajšavam kapilarnih prikazni potom električnih tokov. V potrdilo tega naj nam služi sledeči eksperiment: Postavimo kapilarno cev v kakšno z vodo napolnjeno in z zemljo v vodilni zvezi stoječo posodo. Zgornji del cevi zvežimo z negativnim polom kakega influenčnega stroja, kojega pozitivni pol stoji istotako v vodilni zvezi z zemljo. Ko začne influenčni stroj delovati, stopi voda po kapilarni cevi navzgor ter naredi ob zgornjem koncu jedno ali več kapljic. Tukaj se sedaj lahko opazuje, da sledi kapilarno vzdiganje vedno v pozitivni smeri in da se lahko povzroči brez direktnega vplivanja toka potom influence. Zato smemo tudi hitrejšo rast rastlinstva pri uplivanju elektrike brezdvomno pripisovati kapilarnim prikaznim. Takim potom se je tudi Lemströmu posrečilo, da je izboljšal pri nekaterih rastlinah njih vrednost celo do 15 odstotkov.

Ing. F. Lupša.

RAZNOTEROSTI.

Sjezd slovanskyh novinaru v Plzni. Uspořadal Rajmund Cejnek. V Praze r. 1603. „Nakladem Ustředníků svazu slovanskyh novinaru v Praze. Tiskem knižtiskárny „Politiky“ v Praze. Str. 76. Cena 60 h. — Letošnji shod slovanskyh časnikarjev v Plzni je bil jeden najkrasnejših, a tudi najznamenitejših. Na njem je nastopila prvič „O srednja zveza slovanskyh novinaru“, in tej okolnosti se zahvaljujemo, da po dolgi dobi nekaj let leži pred nami zopet brošura o takem shodu. Zadnji spis je izšel o krakovskem shodu l. 1900; o dubrovskem in ljubljanskem pa se, žal, ni izdala nikaka brošura, dasi je za ljubljanski shod

zbralo že vse gradivo. Cejnekov spis podaja točen in hkratu velezanimiv popis prekrasnih dni 30. in 31. junija ter 1. in 2. julija t. l., ki so jih prebili slovanski časnikarji v bratski slogi in ljubezni v kraljevski Pragi, v slavni, vzorno gostoljubni Plzni ter v znameniti Kubicí na meji ter v junaški domovini Chodov, Jana Kozine in Jiskre, v staročastitljivih Domažlicah. Vdeležencem ostanejo ti dnevi nepozabni; vsaj mi jih prištevamo med najsrečnejše svojega življenja! Cejnekova knjižica prinaša vsa poročila na shodu in resolucije v izvirnem jeziku, tako da je brošura pristen zapisnik tega vseslovanskega časnikarskega parlamenta. Končno prinaša knjižica v izvirnem jeziku izbor časopisnih poročil o tem važnem shodu, ki se je izvršil v nekaljeni edinosti in harmoniji. Brošura je dragocen spominek vdeležencem, slovanskim časopisom pa kašipot k našemu idealu: duševni in dejanjski skladnosti. Glede Plzenčanov in njihovega nenadkrijivega kavalirskega gostoljublja pa se pridružujemo iz polnega srca Cejnekóvim besedam: Jsou úkoly, na něž nejlepší pera nestačí a takovým nezdolatelným úkolem je, odvděčiti se Plzni za vše, co ve dnech sjezdových pro novinaře učinila. Zůstaneme všichu pro vždy jejini dlužníky.

G.

NAŠE SLIKE.

Herbst: Na paši. (Umetna priloga v štiribarvnem tisku). — Jurij Šubic: **Sv. Anton.** (Umetna priloga). V Rimu je napravil Jurij Šubic to krasno skico za velečastno altarno sliko, ki pa je, žal, ni nikdar izvršil, ker se je zdela zahtevana cena borniranim naročnikom previsoka! — F. Šimon: **Pozimi** v parku za mestom. Kakor začaran je v svoji beli, nežni, rahli krasoti! — A. d. Kosarek: **Krajina** (češka). — **Ljubljana v Valvazorjevi dobi.** (Iz dela „Ehre d. H. K.“) — Jurij Šubic: **Valvasor.** (Original v dež. muzeju.) M. C. Medović: **Grkinja.** Obuva se, krasi in lepotiči: komu, čemu? — Iv. Rendić: **Fontaine.** Kip sredi vodometu na trgu v Dubrovniku. — **Vodnikova kočna na Velem polju in Gorenja Krma:** dvoje krasnih točk iz naše domovine, dvoje ciljev slovenskih planincev; — Zygmund Ajdukiewicz: **Poljska seljakinja.** — **Dunaj: Dvorni muzej in Votivna cerkev.** — **Makedonski begunci v Plovdivu.** G. prof. A. Bezenšek nam je poslal to fotografično sliko makedonskih beguncev iz nevrokopske okolice (večinoma iz vasi Kovačevci). Pribežali so dne 30. oktobra preko Rodop sredi noči goli in lačni v Plovdiv, kjer so jih nastanili v ondotnji gimnaziji do 4. novembra. Bilo jih je 472; 5. novembra jih je pribežalo še 150. Prof. Bezenšek jih je dal fotografirati pred svojo gimnazijo. Slika govori več kakor vse besede. Tu vidimo dojenčke, nežne otroke, starce, starke, mlade žene in može v lepi narodni noši. Meščani v Plovdivu so beguncem preskrbeli preko zime stanovanja po sosednjih vaseh v dolini reke Marine. Moremo si misliti, koliko nagih je treba obleči, koliko lačnih nasiti preko dolge zime! Beguncev je vsak dan več in beda je strašna. Vsi Bolgari žrtvujejo kar morejo za svoje nesrečne slovanske brate. — Naj bi tudi Slovenci, ki so usmiljenega srca, pritekli makedonskim bratom na pomoč! V Sofiji imajo osrednji odbor za zbiranje pomoči, v Plovdivu pa nabira milodare ravnateljstvo gimnazije Aleksandra I. Ob času ljubljanskega potresa so plovdivski Bolgari vsled posredovanja prof. Bezenška zbrali lepo svoto za nesrečne Slovence. Sedaj je naša dolžnost, da jim vrnemo enako pomoč!

Opomba. Zaradi nedostatka prostora smo morali razne notice odložiti za II. zvezek.